

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
- CLUB ALPÍ CATALÀ -
- CLUB D'ESQUÍ DE CATALUNYA -

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

- CLUB ALPÍ CATALÀ -

- CLUB D'ESQUÍ DE CATALUNYA -

1936

VOLUM XLVI

BARCELONA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PARADÍS, 10

TELÈFON 19385

BUTLLETI

1930

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

DE LA MONTANYA

DE BARCELONA

1930

EXCMO

BARCELONA

EDICIÓN Y DISTRIBUCIÓN EN BARCELONA

BUTLLETÍ

DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

CLUB ALPÍ CATALÀ
CLUB D'ESQUÍ DE CATALUNYA

SUMARI: Una nova modalitat d'acampada a l'hivern, per EUGENI MORA I OBRA-DOR.—L'assalt a l'Encantat Nord, per ALBERT CASANELLAS I TARROS.— Font i Sagué i la seva obra, pel Dr. FAURA I

SANS.—Un projecte d'interès turístic al Vallès nord-oriental, per P. CASADES I GRAMATXES.—Carrerons i placetes de Barcelona que no passen, per JOAN AMADES.—Crònica.—Bibliografia.—Noticiari.

Una nova modalitat d'acampada a l'hivern

Els «iglús», cabanes de neu

Es indubtable que l'acampada amb tendes, tal com fou introduïda a Catalunya per la nostra Secció d'Esports de Muntanya i tal com es ve practicant amb gran intensitat avui dia, ens ha obert un magnífic camí per a poder fruit de la muntanya. Podem instal·lar les tendes en el lloc més allunyat de tota civilització, en el punt més feréstec de la muntanya, podem viure allí uns dies amb relativa comoditat a soplug de la intempèrie i podem efectuar amb tranquil·litat i temps excursions que d'altra manera no podríem emprendre, a causa de la distància de la muntanya amb els llocs habitats més propers. L'acampada amb tendes, però, es limita gairebé exclusivament al bon temps. A l'hivern ja no és efectuable, a no ésser amb grans dificultats amb un equip especial, i amb el perill que les tendes no resistirien una tempestat gaire forta. A l'hivern, doncs, ens limitem a fer excursions que parteixen d'un refugi, cabana o borda i retornem a una altra edificació. No hi havia mitjà popularitzat per a quedar-se al lloc més plaent de la muntanya i instal·lar-hi un campament.

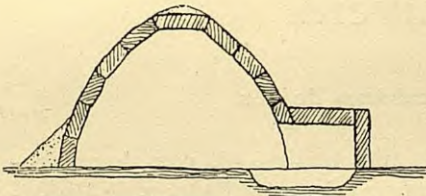
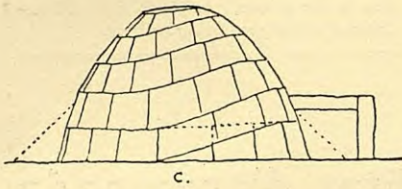
Ens ha induït a fer aquesta ressenya la lectura del butlletí número 12 del Club d'Esquí Alemany, «Der Winter», corresponent al mes d'abril darrer. El membre d'aquest Club, S. A. Henkel, que és

el que escriu l'article, descriu una excursió efectuada en companyia d'uns suecs al nord de Suècia. Per als esquiadors muntanyencs suecs és ja una pràctica corrent la de construir *iglús*, i passar-se així dies a muntanya sense haver de dependre de cap edificació i amb absoluta seguretat.

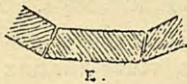
Després de la primera jornada, a l'hora baixa, els excursionistes escolliren el lloc d'acampada. Ha d'estar, naturalment, el més arrecerat possible, però el més important és que la neu sigui apropiada per a la construcció de l'*iglú*.

La neu millor és neu endurida, però també serveix la neu enganxosa (*Pappschnee*).

Diu: «Ens aturem i ens partim el treball de la construcció. L'un talla els blocs de neu amb la pala, prop de l'emplaçament. Aquests blocs tindran una llargada d'uns 40 a 50 cm. per una altura de 30 a 35 cm. i un gruix de 15 cm. L'altre passa els blocs al tercer i aquest els col·loca l'un sobre l'altre, fins que l'*iglú* està llest. Aquest darrer ha d'ésser «tècnic» igluista. Primer havíem marcat una circumferència suficient per als fonaments amb els bastons dels esquís.

F. G. B. 1933

Pla de construcció i bastiment de l'*iglú*,
croquis extret de *Der Winter*

A sobre d'aquesta circumferència comencem a posar la primera filera de blocs i procurem que aquesta primera filera es decanti ja lleugerament cap endins.

Quan es clou la circumferència, amb els matxets esquimals escapem els blocs de manera que puguem seguir construint en espiral, i així cada bloc nou s'aguantarà sobre l'anterior. Tots els blocs seran afinats amb el matxet pel «paleta» perquè ajustin bé. La col·locació s'efectua cap a l'esquerra i l'home es situa a dins de l'*iglú* de forma que mentre amb la mà esquerra aguanta els blocs, amb la dreta els talla.

S'ha de parar compte que els blocs es decantin ja des d'un bon

principi cap a l'interior i augmentin la inclinació a mesura que pugi la construcció, car del contrari construiríem una torre. El darrer bloc és tallat força gran i ajustat des de dintre a l'ull que resta del sostre per mitjà del ganivet procurant que tapi bé. Sobre tota la barraca de neu, que haurà esdevingut una cúpula d'una alçària d'home dret i d'un diàmetre d'uns 220 centímetres hi escampem neu tova perquè quedi més aïllada, i al voltant obrim una fossa. Al cap d'unes 2 h.-2 h. 30 m. tenim davant nostre un *iglú*, la construcció descoberta pels esquimals. Finalment, al costat arrecerat fem una obertura suficient per a entrar i sortir de quatre grapes, i a dreta i esquerra fem unes parets, que cobrim amb blocs, de forma que quedi com un corredor d'entrada protegit.

Quan s'ha fet fosc penetrem a l'interior i el darrer col·loca la porta, - un bloc extra gros, fet exprés - damunt la pala, l'estira i queda l'*iglú* tancat. Així estem completament protegits, encara que al defora es desencadeni la més forta tempestat. Ni un corrent d'aire no penetra al nostre retir.

Traiem el Primus i comencem a coure el sopar. Un cop enllestit, col·loquem tot el que no necessitem al «corredor», ens posem uns peïcs i omplim les sabates amb palla. Ens fem uns sacs, uns en sacs de ploma i l'altre en un sac de pell de ren, després d'haver estès per terra de la villa una pell de ren per a estar ben secs.

Durant la cocció del sopar la temperatura pujà a uns 12°; mentre encara hi havia llum encesa, estava a uns 5°. Ara temem que la neu comenci a fondre's i iniciï un deliciós concert de degotalls. Això, però, no succeeix, i solament s'explica que el fred exterior penetra en els blocs i gela immediatament l'aigua fosa, que no arriba a degotar. El matí següent confirmo aquesta creença: a la cúpula s'ha format un bonic vernís de gel que impermeabilitza magníficament l'*iglú*. A mitja nit observo la temperatura, que ha davallat a 0°. Observacions posteriors ens han permès observar que la temperatura durant la nit, després d'haver apagat la bugia, resta constant al voltant dels 0°. Ara, que se'ns farà una pregunta: ¿com funciona la ventilació si la cúpula és tan impenetrable? Quan es passa la primera nit en un *iglú*, la neu no està tan comprimida que no permeti un intercanvi d'aire, i si l'*iglú* s'empra de campament per a diverses excursions, es fan uns forats a la paret al costat arrecerat. El control de si l'aire és o no és bo es fa encenent un llumí o bugia. Si crema malament s'han d'obrir forats al mur.»

Després l'articulista descriu els itineraris efectuats i diu que els *iglús* successius decidiren no fer-los completament rodons i sí un

xic quadrats en direcció al corredor per a millor col·locació de les cames. Creiem que també és interessant la descripció que fa de la manera de construir un *iglú* d'emergència.

Diu: «El tercer dia, un terrible temporal ens dificulta extremament la construcció del nostre refugi. De totes maneres intentem portar-lo a cap, però la tempestat augmenta de tal manera que ja no podem pensar a continuar. Decidim establir un anomenat bivac de tempesta, que en fals circumstàncies pot estar llest en uns 20 a 30 minuts, si s'hi té un xic de pràctica.

Es cava dins de la neu una trinxera, i els blocs de neu que se n'extreuen es col·loquen a dreta i esquerra, de manera que es formen dues parets. Parem compte que l'espai entre els dos murs sigui inferior a la llargària dels bastons d'esquí, els quals col·locarem al damunt. La llargària de les parets serà igual a la dels esquís, que posarem damunt els bastons i serviran d'enteixinat per als blocs que distribuïrem al seu damunt. Sobre els blocs espargirem neu fluixa, obrirem una entrada al costat arrecerat, hi entrarem i quedarem protegits contra la tempestat».

¿Per què, es preguntaran molts, sotmetre's a tantes incomoditats i possibles perills? ¿Per què no s'habita en refugis, cabanes o tendes i no es roman a les comarques més assequibles? Per la raó que uns igluistes podran establir llur campament allà on més els plaurà, i d'allí podran fer llurs excursions i escalades quan i com vulguin. Una colla d'igluistes són completament independents i viuen més sanament i amb més seguretat que en tendes, que pesen massa, es mullen, ocupen molt de lloc en l'equip i no ofereixen seguretat contra les tempestats.

Els atuells necessaris per a la construcció d'un *iglú* són pocs. Una pala d'uns 700 grams i un matxet «esquimal» d'uns 100 grams. Tots els esquiadors de muntanya poden esdevenir igluistes, diu el primer igluista suec David Jonasou, puix que no és ni massa car ni massa difícil. Condició preliminar: ésser bons muntanyencs, perquè no és cas que el primer esquiador de pista que vingui a mà, s'hagi de ficar a dintre d'un sot o fer un *iglú* quan vingui el mal temps. Una excursió amb campament d'*iglú* sols es pot fer en colles - mínim tres companys - i després d'una preparació acurada. I un altre *pionnièr* de l'igluisme suec, Gunnar Dyhlén («Alguns punts de vista sobre el bivac en la neu»), diu: «Els sistemes de bivaquejar en la neu per a protegir-se d'una tempestat, han estat provats durant els darrers 15 anys per diferents persones, tant a tall d'experiment com per necessitat. No hi ha hagut cap cas de

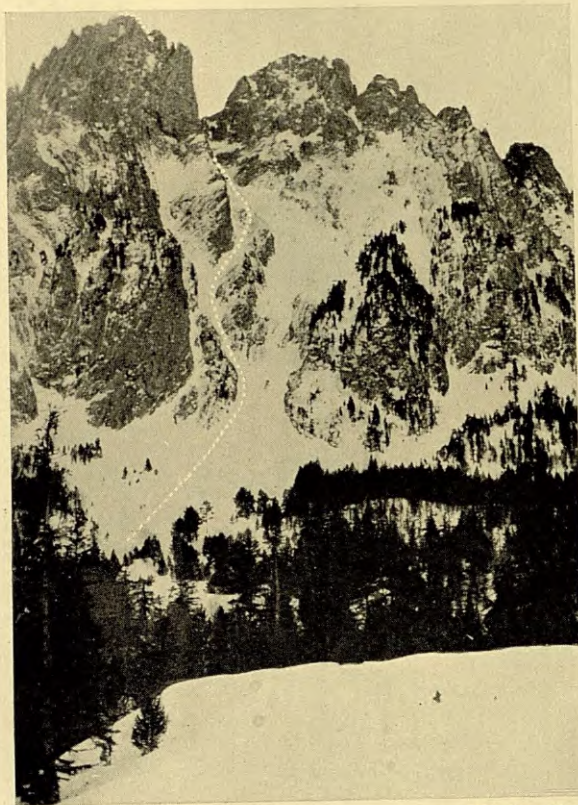

Ci. J. M. Guillerà

Ci. J. Puntas

CONSTRUCCIÓ D'UNA CABANA DE BLOCS DE GEL («IGLÚ»), DURANT UNA EXCURSIÓ D'HIVERN AMB
ESQUÍS AL VIGNEMALE L'ANY 1925 PER ALGUNS SOCIS DE LA NOSTRA
SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA

Cl. A. Casanellas

LA CANAL CENTRAL, EL PRIMER DIA

Cl. Romeu

COLOMERS I RATERA, DES DE LA BRETXA

gelament. Els que durant aquests anys han mort de fred a les muntanyes han estat trobats *sobre* la capa de la neu i mai a *sota*. És segur que no hi ha cap mètode millor per a prevenir-se del major perill a l'hivern.

Creiem que la propagació d'aquesta nova modalitat d'acampada pot popularitzar-se entre nosaltres, tant pel camp que ens obre per a excursions hivernals com pels accidents que pot evitar possibilitant bivacs forçats.

I no volem acabar sense fer esment del primer *iglu* que creiem que s'ha construït al nostre Pireneu i que ho fou pels membres de la nostra Secció d'Esports de Muntanya senyors Estasen, Guilera, Puntas, Vila i Navarro, i la fotografia del qual publiquem.

EUGENI MORA I OBRADOR

L'assalt a l'Encantat Nord

(Primera ascensió d'hivern) (1)

AQUEST hivern passat es desencadenà un combat tenaç, mer incident d'aquesta lluita a ultrança, gegant i bella, que els homes sostenen amb la muntanya. Fou la canal central dels Encantats - enorme trauc cobert de neu que el gel entapissa i que poleixen les allaus - teatre de la victòria, i també de l'epíleg, que vorejà la tragèdia...

Ara, mesos després de l'escalada, amb les seves impressions violents, inoblidables, sento encara la seva atracció. I amb l'atracció, intensíssima, i els records, punyents com un remordiment o una recança, l'empremta dolorosa del desastre.

Fou una terrible lliçó. Ací en van quatre ratlles.

* * *

3 de març.—No es veu un sol estel quan a les 4 h. 30 m. travessem els carrers d'Espot, deserts i foscos. Seguim ribera de l'Escrita amunt, i al cap de poc podem calçar-nos els esquís; no tardem a endinsar-nos en el bosc, sumit, encara, en el somni de la nit. No parlem; sols el fregadís dels esquís trenca regularment el

(1) Realitzada pels socis «juniors» del CENTRE Josep Romeu, Andreu Xandri i Albert Casanellas.

silenci, sever i greu; sols la llum dels fanals, oscil·lant, gosa pertorbar la foscor.

En aquesta hora tot és solemne. Car no hi ha vent, llum ni remor; i el bosc, en la foscor i el silenci d'aquesta nit tranquil·la, és el mateix misteri...

Avancem durant una bona estona, monòtons, callats en la nostra admiració, com tres autòmats; i és en una clariana del bosc on ens sorprèn, confús en la mitja claror del dia naixent, el perfil esvelt dels Encantats. Però avui no han de témer res de nosaltres... i això sembla que ens ho llencin a la cara amb una arrogància insolent. Car els elements els seran una defensa inexpugnable. Neva i plou. I el cel, núvol uniformement, és una amenaça.

Parem uns instants a l'ermita de Sant Maurici. Davant tenim l'aresta NE. de l'Encantat Nord, que fou el primitiu camí d'ascensió dels conqueridors; per aquestes canals s'enfilà, tot sol, Mossèn Jaume Oliveras, el qual, l'any 1912, efectuà la quarta ascensió, primera nacional; i l'Estasen, el 1919; itinerari que ha esdevingut clàssic. Aquest vessant, fàcil i aconsellable a l'estiu, és objecte de la nostra atenció. La neu hi abunda, i tot i que l'escalada ha d'ésser-hi bon xic delicada, aquestes canals o les orientals del vessant d'Estanyserull i la cresta NE., constitueixen els itineraris més aconsellables per a una ascensió d'hivern.

Però com que el mal temps ens ha fet decidir a no intentar-la, resollem, tenint tot el dia per davant, anar a explorar els inicis de la canal central.

Travessat un tros de bosc espès, i vora el torrent, esmorzem. Mentrestant, el temps ha anat empitjorant, i, a estones, cau tanta d'aigua com de neu; el fred, tot i que la temperatura no deu ésser excessivament baixa, es fa sentir intensament, amb el vent, incansable, i amb la humitat que penetra endins, malgrat les bruses.

Traspassem el torrent. Bosc amunt arribem fins als darrers arbres, on deixem els esquís per a prendre els piolets. Pugem per la pala, a través dels blocs aterrossats de neu compacta i atapeïda de les allaus que, en forma de ventall, cobreixen tota la conca terminal de la canal. La formidable extensió d'aquests detritus, ens fa creure que les allaus deuen ésser molt freqüents en aquest enorme embut. Les condicions actuals - bona temperatura, neu tova i vent violent - han d'ésser favorables a què se n'originin; i és amb molta prudència que recorrem i estudiem la regió inferior de la canal, especialment la de l'esquerra. La roca de les vores, clapejada de neu, és francament detestable; el progrés hi és molt

lent i la seguretat ben remota. L'escalada, evidentment, ha d'efectuar-se per la neu de la canal; però no pas avui, que seria una insensatesa.

Els elements, cada vegada més agitats, ens obliguen a refugiar-nos al costat de les roques. El vent augmenta de violència; i amb la fúria dels seus embats provoca esllavissades superficials a la neu de la canal, que passen bronzint davant nostre. La turbulència de les forces atmosfèriques assoleix el paroxisme de llur deliri.

És un espectacle impressionant. ¡Quin seria el terror que infondria a l'home que, no havent-se mogut mai de la plana, per art d'encantament es trobés de sobte en aquest lloc!

A la primera calma fugim cap als esquís. Bosc avall, pel cantó del torrent d'Estanyserull, com jugant a eslalom amb els pins, la serpentina avança veloçment. Els esquís solquen els pendents, incansables; i en un no-res ens trobem a l'Escrita, al Pont de les Planes.

Més avall, en ple bosc, quan el temps millora, parem per a dinar. Van separant-se uns núvols d'altres, esquinçant-se la tela grisa del cel. El sol, de posat murri, reïx a illuminar el paisatge, i li infon vida. Sobre esquís i brancatge, ajaguts de cara el cel, parlem i presenciem la dispersió dels núvols.

Al vespre, a Espot, quan anem a dormir, els estels a milions aguren un endemà radiant. Decididament, ha canviat el temps.

4 de març.—A les 4 h. 15 m., guiats per la llum dels fanals, abandonem Espot. El cel és perfectament serè. El fred, intensísim. La neu, dura i compacta. En veritat: ¡avui és un dia escollit!

La canal serà acollidora. Amb el descens de la temperatura, la neu tova i molla d'ahir, inestable, s'haurà consolidat, i glaçant-se, oferirà completes garanties de seguretat. No caldrà témer les allaus. Veritablement, seran comptades les ocasions per a assajar l'empresa - l'Encantat Nord per la canal - amb les condicions extraordinàriament propícies d'aquest matí.

I és per això que acordem unànimement - tot i que l'aresta NE. seria, sens dubte, més fàcil - intentar la magna aventura: l'escalada dels 1.000 m. glaçats de la canal central.

A les 8 h., als darrers arbres del bosc de sota la canal, parem per a esmorzar i preparar el material. Sense motxilles, ens emportarem només una mica de menjar a les butxaques, les màquines fotogràfiques, pitons, martell d'escalada, guants i abric de recanvi;

ens calcem els crampons, ens encordem, i amb els piolets a la mà, a les 9 h. comencem l'atac.

La canal central

És amb una certa emoció que presenciem com En Romeu, que va davant, dona els primers cops de piolet. Com que la neu és dura, i al començament ens veiem obligats a tallar, avancem molt lentament.

Més amunt, però, ens podem refiar sols dels crampons, que mosseguen enèrgicament la superfície brunyida de la canal, i progresssem més ràpidament. Aviat deixem la veritable canal central per a prendre'n una de confluent, més estreta, a l'esquerra; passats uns relleixos inclinats, tornarem a la canal central, a la seva part superior.

Malgrat els nostres esforços no avancem tan de pressa com desitjaríem, car la prudència ens aconsella que els dos primers assegurem - amb els piolets totalment enfonsats i la corda doblada al seu vol - el tercer company que puja, i, encara que aquest ho fa tan veloçment com li permeten els seus pulmons, el temps, inflexiblement, segueix escolant-se.

Abandonada la canaleta que seguïem, que davalla directament del monstruós rocam dels estreps NO. de l'Encantat Nord, iniciem els pendents inclinadíssims que formen els relleixos de què he parlat, que van seguint paral·lelament la veritable canal central. Tantost com hem travessat unes superfícies terriblement glaçades, que ens han obligat a una duríssima tasca de talla d'esglaons, trobem, no gaire més amunt, en un pendís molt inclinat, una neu inconsistent i flonja, que ens fa témer per la seva estabilitat. Provem la penya de les vores de la canal, però fracassen els nostres intents d'obrir-nos-hi camí, puix la fatídica crosta glaçada, el *verglas*, cobreix les roques i fa que l'avanç esdevingui extremament difícil.

No tenim altra solució que la ben feixuga de continuar seguint els pendents de neu; En Romeu, que encara fa de capdavanter, treballa d'una manera incansable, heroica. Car ens trobem ara en un dels moments més crítics de la jornada, en uns redreçades pales de neu, variabilíssima, on la precaució d'enfonsar els piolets perd tota la possible utilitat. S'imposa sentir-se segur, amb un perfecte control dels moviments i amb un ple domini de les energies. És necessari evolucionar suaument, gràcilment. ¡Es fa indispensable, per sobre de tot, no relliscar!

Ci. Romeu

L'ESPECTACLE MÀGIC (RATERA, SABUREDO, AMITGES)

Ci. Casnellas

PICA D'ESTATS, COMA PEDROSA I L'OMBRA ALLARGASSADA DELS ENCANTATS

ELS ENCANTATS. VIA SEGUIDA EN L'ESCALADA. LES CREUS INDIQUEN EL TRAJECTE DE LA CAIGUDA

Entretant, un incident significatiu: un guant de recanvi que em cau de la butxaca, rellisca neu avall, inicia una cursa accelerada, ben aviat folla, i davant el nostre estupor, desapareix a una velocitat vertiginosa engolit per la canal.

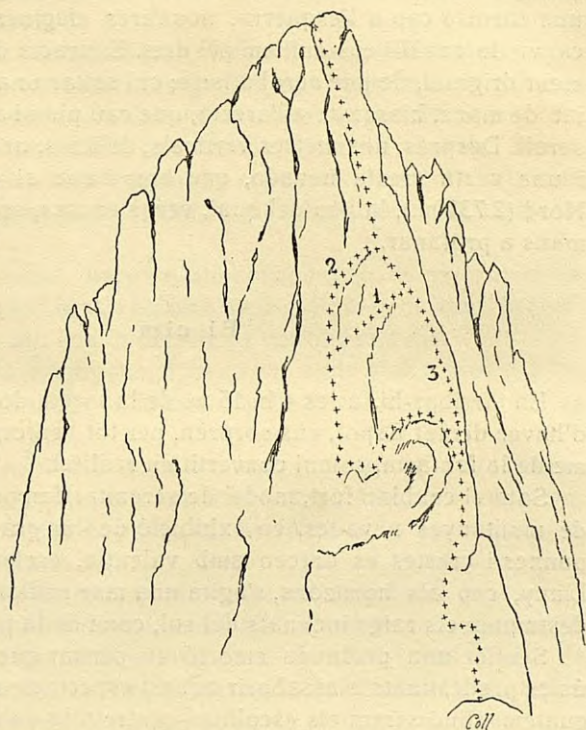
Passa de migdia. Parem breument per a discutir dues proposicions; l'una, tornar enrera i recomençar demà, més aviat, amb el treball de la canal parcialment acomplert; l'altra, continuar. Però, som massa amunt i portem vençudes massa dificultats perquè ens puguem decidir a tornar enrera, tal com algú opina, molt tímidament. I decidim la nostra sort, quan solemnement acordem continuar amunt per a fer nostre l'Encantat Nord, contra tots els obstacles, a l'hora que sigui.

Després d'algunes hores, que semblen eternes i d'una ímproba labor, els pendents cada vegada més

suaus ens anuncien la proximitat de la pròpia canal central. Ja es veu, molt amunt encara, el coll que separa els dos Encantats.

A les 3 h., sis hores després d'haver començat la canal, arribem a la bretxa bon xic extenuats. Hi deixem els crampons i dos piolets, i fem un curt repòs, suficient per a engolir quatre llaminadures reconfortants.

La paret SO. de l'Encantat Nord, gairebé neta de neu, se'ns

Paret meridional de l'Encantat Nord. Croquis de l'escalada, per J. Romeu

1. Via Loustalof.—2. Via normal.—3. Drecera

presenta magnífica. ¡Amb quina seguretat les mans s'arrapen a les preses, francament estables, i amb quina confiança els tricounis recolzen sobre els relleixos sòlids d'aquesta roca lleial! ¡Quin contrast amb la recent inseguretat de la canall!

El nostre daler per assolir ràpidament el cim fa que, sense cap mirament, seguim la drecera que En Romeu traçà, per primera vegada, el 1933; i mentre la via normal baixa lleugerament i segueix una cornisa cap a l'esquerra, nosaltres efectuem un estrambòtic canvi de canal i ens enfilem pel dret. Es tracta d'un pas veritablement original, de pur acrobatisme; cal saltar una xemeneia i, penjat de mans, hissar-se a l'aresta, que cau plombada sobre Estanyserull. Després, uns metres verticals, delicats, una altra xemeneia, i una curta cresta nevada, que ens mena al cim de l'Encantat Nord (2.731 m.), la neu del qual, verge encara, som els primers humans a profanar.

El cim

En arribar-hi, a les 4 h. 15 m. de la tarda, dotze hores després d'haver deixat Espot, ens sorprèn, per tot l'entorn, l'immens reialme de la fantasia, somni convertit en realitat.

Sota el cel blau fort, model de serenitat, fan puntetes els eixams de muntanyes nevades, en exhibició de llur gràcia. Innumerables punxes i crestes es drecen amb valentia, esclatants de prestigi. Lluny, cap als horitzons, s'agita una mar rutilant de carenes, que destaquen els raigs inclinats del sol, camí de la posta.

Sentim una profunda emoció en pensar que tal volta som els únics predestinats a assaborir aquest espectacle màgic; i ens preguntem si no serem els escollits - ¡entre tota una humanitat! - per a testimoniar aquesta meravella. Car els muntanyencs que en el futur tornin a trepitjar la neu d'aquest cim no és probable que es sentin temptats - valgui la nostra experiència dolorosa - a repetir la temeritat d'assolir-lo a mitja tarda, hora dolcíssima de l'encantament, però també anunci, terrible, de la nit.

En observar com l'ombra ha anat conquerint les valls, el neguit fa presa als nostres esperits. Allí baix, ribera de l'Escrita avall, no gaire lluny de l'ombra allargassada dels Encantats, hi deu haver Espot...

Signem a la llibreta. Consumim les darreres provisions: uns trossos de xocolata. La fam serà, dintre de poc, un turment.

A les 4 h. 30 m. iniciem el descens, enigmàtic... És el problema difícil, obsessionant, d'aquesta jornada.

El descens

En contacte amb la roca ens reneix la confiança. Això fa que baixem amb relativa rapidesa. L'Andreu, que és al darrer lloc, fa prodigis de lleugeresa.

No podem, per malaurança, entretenir-nos en la contemplació de la majestat, que els darrers raigs del sol, que expira, infonen a les muntanyes. Ni en la dels espectacles pregonament emocionants, extàtics, del crepuscle. Les roques demanen tota la nostra atenció; i és amb una cura exquisida, els nervis amatents i els sentits ben desperts, que anem baixant; més lentament, és clar, del que voldríem.

Arribats a la bretxa, discutim una proposició de passar-hi la nit; el cel és clar i el fred, viu; una aura gèlida, penetrant, preludi de l'algidesa de la nit, ens fa decidir de continuar avall.

Ens calcem els crampons, i cadascú amb el seu piolet, a les 6 h. emprenem el descens de la canal central, submergida ja en les incertituds del capvespre.

D'una manera esbojarrada en començar, després amb calma, anem davallant; sempre es mou un de sol. L'Andreu va darrera, jo al mig i En Romeu fa de capdavanter, com a la pujada, de la qual recorda bé el camí.

L'obscuritat, que ha anat ensenyorint-se d'aquestes afraus fèrrestegues, ens infon un ensopiment i, amb ell, com una insensibilitat; ja no sentim fatiga ni fam. Presagiem la son, i conscients de l'enorme perill que representa, els esforços que fem per a no caure en la dolça letargia són desesperats, en el profund significat d'aquesta paraula, que mai no hauríem pogut emprar amb tanta propietat. Gràcies a parlar sense cessar, la nostra lluita contra la son sembla reeixir.

En ésser allí on el passadís, a la dreta, es desvia de la canal, errem les traces del camí, i canal avall passem uns instants d'angoixa. ¡Si ara poguéssim tenir els fanals! Car aquesta és una nit llòbrega, sense lluna (1) i sense altra claror que la dels estels, que mai no havíem vist tan densos.

D'una manera confusa ara se'm barregen aquelles hores, de

(1) Aquesta matinada és lluna nova.

les quals sols puc precisar alguns records. Molt de fred, especialment als peus; un gran ensopiment i molt parlar forçat; un baixar interminable en la fosca; i sempre anar assegurant el company de darrera, curiosament, amb el piolet. I per tot, voltant-nos, submergits en ells, el gran silenci i les tenebres de la nit.

Constatem com l'ensopiment ha passat a somnolència i com la voluntat va relaxant-se. Som conscients del perill - la son -, però ja no podem evitar que ens amenaci. Car aquí és impossible un vivac i hem de continuar baixant.

Són les 9 h.; fa 17 hores que no parem. Especialment l'Andreu, el més jove de la cordada amb els seus 18 anys, acusa els efectes de la son. Comprenem, ara, massa tard, la nostra insuficient resistència física per a una empresa que sols hauríem haver intentat dintre 5 o 10 anys.

Arribem als pendissos inclinadíssims, on al matí hem trobat les màximes dificultats. A estones, la neu - més estovada que al matí - cobreix una capa de glaç. Això és traïdor. Baixem amb molt de compte. La son augmenta; l'Andreu més ensopit que tots.

Recordo que més tard em sembla entreveure, a la dreta, la canal que baixa de l'Encantat Nord vers la central. Recordo que succeeixen uns pendents més suaus; que ens animem i ens reneix l'optimisme, com si ens desempallaguéssim de la son. Que ens sembla albirar el bosc, encara molt avall. Jo parlo que d'aquí tres hores serem a Espot. (Són les 10).

Acordem, per guanyar temps, baixar dos a la vegada i assegurar un de sol. (Error fatídic). Baixem de pressa.

I ja no recordo res més...

L'accident

De res no tinc consciència fins al cap de dos dies i mig, que em vaig despertar al llit de Barcelona.

Diu que l'Andreu, que baixava, relliscà i m'arrossegà. (La batzegada devia sorprendre'm també baixant. El primer cop, a la cara, devia deixar-me sense sentits, car jo no recordo res). En Romeu, el primer de la cordada, situat més avall, diu que reaccionà ràpidament i aferrà el piolet - envoltat per la corda - a la neu (1).

(1) Jo era el segon de la cordada, el que hauria pogut aturar la relliscada de l'Andreu, si els sentits me l'haguessin acusat i els nervis i músculs m'haguessin reaccionat a temps. Però En Romeu, amb l'embranchida que permeteren als dos cossos els 50 metres de corda, tenia poques probabilitats de poder-nos detenir.

L'estrebada fou violentíssima. El piolet saltà enlaire... L'allau humana es precipità canal avall...

L'Andreu i En Romeu recorden els detalls de la caiguda; semblà, per un instant, que anàvem a estavellar-nos contra una massa negra, les roques d'un engorjat de la canal. ¡Passàrem per miracle! I prosseguírem, rebents, cada vegada més vertiginosament, amb fortíssimes sotragades de la corda, lliscant i donant grans salts...

Anàrem a parar a la pala coberta de blocs d'allaus - ¡una allau més! - de sota la canal, però molt avall (1), tocant al bosc. Diu que jo, que devia baixar completament inert, tenia el cap cobert de sang, enfonsat a la neu, i la cara desfigurada.

L'Andreu i En Romeu, que, tot i haver baixat conscientment protegint-se el cap amb els braços, estaven bastant masegats, em practicaren la respiració artificial, que em reanimà notablement dintre de l'estat greu. Amb moltes dificultats - en especial per part d'En Romeu, que es queixava del costat - em transportaren a través del bosc, amb mil caigudes tràgiques, a l'ermita de Sant Maurici, on arribaven exhaurits al cap de tres hores, a la una de la matinada. Fracassats els intents d'obrir la porta decidiren refugiar-se en una espècie de balma que formava la neu a la paret de l'ermita; l'Andreu s'hi instal·là, i assistí aquell meu cap sangonejant que li reposava a la falda. En Romeu partí a Espot, a cercar socorsos.

Passà la nit. I, a la matinada, quan apretà el fred i vingué l'albada, l'Andreu hagué de presenciar com, davant mateix, es destacava la silueta solemne, immutable, potser amenaçadora dels Encantats. A dos quarts de set arribaven els homes d'Espot amb els amics Piñol, Palmés i Tintoré, els quals trobaren l'Andreu petant de dents furiosament; es veu que s'havia tret la roba per a abrigar-me... M'installaren en un baiard i la comitiva, que per cert trobà la neu gelada i que pogué caminar sense enfonsar-se, arribà a can Saurat d'Espot, a les 9 del matí del dia 5.

Els amics Garcia i Padró avisaren els metges d'Esterri i Sort, que em prestaren els primers auxiliis. L'endemà era atès pel meu cosí Dr. Casanellas, el qual arribà amb els meus pares, i en una ambulància em traslladaren a Barcelona.

Sigui'm permès d'expressar la meva profunda gratitud a tots

(1) Segons Arlaud (*Alpinisme*, juliol del 1928) la canal guanya 600 m. i escaig de desnivell; per tant, té una longitud de 1.000 m. aproximadament. Calculo el recorregut de la nostra caiguda en uns 500 m. (tenint en compte la pala de sota la canal).

els que tan ràpidament i abnegadament es mobilitzaren per a socorre'm.

Un mes al llit. Però, per Setmana Santa, convalescent, ja tornava a la muntanya, a casa de l'Andreu, a Alp. En Romeu passà alguns dies al llit; i al mes d'abril recobrava forces a Montserrat i al Montseny.

Conclusió

La causa de l'accident no fou una folla imprudència, com ben sovint se'ns ha retret. La imprudència és pecat d'atreviment; i mal podien exigir-nos atreviment o arriscaments desassenyats, uns obstacles que mai no foren d'ordre superior a les nostres forces. L'accident no fou tampoc originat per una fatalitat, imprevisible. Ho fou per una inexperiència; pel simple desconeixement d'un perill traïdoríssim: l'anorreament de la sensibilitat i de la facultat de reacció que originen la son i la fatiga, aparentment inofensives.

Déu vulgui que aquesta experiència ens aprofiti a tots com a allixonament; i en especial als que repeteixin l'ascensió i pugui amenaçar-los el mateix perill.

Car ben segur que altres hiverns, els caçadors encantats de la llegenda, convertits en penyes ingents, monolits superbs, captivaran de nou els homes. I l'Encantat Nord tornarà a sofrir assalts, sovint per vies més senzilles (aresta NE. assolida per Estanyserull - via Brulle - o per les canals N. - via Mn. Oliveras -) que la de la canal central occidental, encara que sense les seves meravelles.

Quan excepcionalment les condicions siguin excel·lents - particularment la neu ben dura - caravanes de muntanyencs aguerrits, entrenats i resistents, podran afrontar aquesta empresa, bella però feixuga, amb seguretat.

I si són forts i prudents i els domina la serenitat, i són audaços, i resulten vencedors, al cim - el paradís promès - se'ls concedirà la delectació d'un èxtasi sublim...

HISTORIAL DE LES ESCALADES ALS ENCANTATS

Encantat Nord (2.731 m.)

- 1.ª ascensió: Comte René d'Astorg i Henri Brulle, porteur Germain Castagné.—Assoliren l'aresta NE. per la cara E. des d'Estanyserull: via Brulle. 27 juliol del 1902. Vegeu *Alpinisme*, juliol del 1928.

- 2.ª ascensió: Vescomte d'Ussel, guies Salles de Gavarnie i Rauzy d'Auzat.—Probablement per la via Brulle. 10 d'agost del 1905. Vegeu el mateix *Alpinisme*.
- 3.ª ascensió: Pierre Harlé, Henri Motas d'Hestreux i Pierre Joinville, amb els guies Salles, pare i fill, de Gavarnie.—4 agost 1910.
- 4.ª i 1.ª nacional: Mossèn Jaume Oliveras, sol.—Assolí l'aresta NE. per les canals N., probablement el primer. 9 agost 1912. Vegeu BUTLLETÍ DEL CENTRE, vol. 1912.
- 5.ª ascensió: Maurici Gardère, Paul Minnelle i Bernard Malan.—24 juliol del 1913.
- 6.ª ascensió: Lluís Estasen, Herzog i Illges.—Aproximadament per la via de Mn. Oliveras. 27 juliol 1919. Vegeu BUTLLETÍ DEL CENTRE, vol. any 1920. Al de l'any 1921, una altra ascensió de l'Estasen, etc.
- A l'hivern, no tenim notícia de cap intent abans de la nostra ascensió. En aquests darrers anys les ascensions d'estiu sovintegen extraordinàriament. Vegeu l'excel·lent treball del Dr. Jean Arlaud, a *Alpinisme*, juliol del 1928.

Travessia d'un cim a l'altre

(per tant, amb l'escalada de la paret Sud de l'Encantat Nord)

- 1.ª; Paul Loustalot i Henri Mabile.—6 agost 1921.
- 1.ª nacional: Lluís Estasen, Albert Oliveras i Josep Rovira.—7 juliol del 1927. Vegeu BUTLLETÍ DEL CENTRE, vol. any 1930.
- 1.ª directa de la paret S.: Josep Romeu, sol. 8 agost 1933. Vegeu Butlletí de la U. E. C. d'octubre del 1933.
- En la nostra ascensió efectuàrem la 1.ª hivernenca d'aquesta directa.

Encantat Sud (2.734 m.)

- 1.ª ascensió: Ludovic Fontan i Isidor Romeu, amb els guies Raphael Augusta, Bernard Salles i Bartholomé Ciffre.—29 agost 1901. Vegeu *Alpinisme* citat.
- 2.ª ascensió: Vescomte d'Ussel, amb els guies Salles i Rauzy.—3 octubre del 1904.
- 3.ª ascensió: Paul Echeman i guies.—9 agost 1910.
- 4.ª i 1.ª nacional: Mossèn Jaume Oliveras i Joan Abella.—Agost del 1910. Vegeu BUTLLETÍ DEL CENTRE, vol. any 1912.
- Posteriorment les ascensions són innombrables. D'hivern, però, se n'ha efectuat una de sola: la 1.ª hivernenca, per Jaume Tiana i Joan Cardona, per Setmana Santa del 1934.

Font i Sagué i la seva obra

Vint-i-cinquenari del traspàs d'un consoci insigne (1)

AGRAEIXO haver estat invitat a prendre part en aquest acte d'homenatge a l'amic i mestre Dr. Norbert Font i Sagué, insigne home de ciència i gran patriota, i em sento molt honorat i emocionat de poder contribuir a la rememoració d'aquesta gran figura de la nostra terra, puix que si bé és trista la diada d'avui pel record d'haver perdut un amic estimat, m'és satisfactori i consolador retre homenatge a la seva memòria.

Així com en els fiords, els dos rastres que deixen a llur darrera les embarcacions en migpartir les aigües a llur pas, arriben, segons la força impulsiva de l'embarcació, a rebotre contra les penyes que els delimiten, amb més fúria quan més intensa és aquesta força, també l'obra fecunda del Dr. Font i Sagué, per la força impetuosa del seu talent al seu pas ha sotmogut les aigües de la història de la humanitat; i així com aquells rastres de l'embarcació en el fiord, després de rebotre contra els seus límits, van a congriar-se en un mateix punt, i restableixen una nova onada, també el record del nostre estimat mestre, en el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort, ens ha reunit al casal del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA; i amb el temps aplegarà mantes voltes els homes de ciència de la nostra terra per a avivar novament la flama de la seva memòria.

* * *

Font i Sagué, ja en la seva juvenesa, demostrà una gran afició a les lletres, que conreà a fons, i es dedicà a les qüestions literàries, històriques i arqueològiques. El seu primer escrit aparegué el 1890, quan només comptava 17 anys, en el periòdic «La Comarca del Noia», sota el títol de «¡¡Pobra Catalunya!! Plors d'un català

(1) Per tal de fer conèixer millor a les generacions actuals la figura meritíssima de Mn. Font i Sagué, donem a continuació un resum del parlament del Dr. Faura i Sans en la sessió commemorativa celebrada al CENTRE el passat mes de novembre.

MOSSÈN FONT I SAGUÉ AMB ALTRES COMPANYS A SANT MIQUEL DEL FAI
CAMÍ D'UNA EXPLORACIÓ ESPELEOLÒGICA

Cl. Co

MOSSÈN FONT I SAGUÉ AL MONTSENY A LA CAÇA DE PAPALLONES PRIMERENQUES

Cl. Maluquer

LES ACTIVITATS DEL CENTRE

VISITA COL·LECTIVA A POBLET PRO-RESTAURACIÓ MONESTIR. LA MISSA

Cls. A. Oliveras

SALDES: EL FOSSAR I LLOC D'ENTERRAMENT DEL MALAGUANYAT COMPANY FRANCESC HOMEDES
AMB LA PLACA POSADA PEL CENTRE A LA SEVA MEMÒRIA

castellanitzat per força», que per ell sol revela l'esperit profundament catalanesc del seu autor. També s'aplegà en aquell grup escollit d'homes que militaven a la «Unió Catalanista» de Martí i Julià, els quals lluitaven per la nostra renaixença i la formació de la nova Catalunya.

Tal era la seva capacitat intel·lectual i la seva tendència altruista a propagar els coneixements útils que posseïa que, essent encara estudiant, li fou confiat l'ensenyament per a la preparació a l'ingrés del batxillerat; de llavors daten els primers records que servem del volgut mestre, quan començarem a rebre'n profitoses lliçons als onze anys, per la qual cosa hom es sent honorat d'haver pogut ajudar-lo més tard en les tasques investigadores, sobretot quan Font i Sagué es dedicà a explorar les cavernes de Catalunya.

Font i Sagué ingressà al CENTRE, el 30 d'octubre del 1894; aleshores comptava 21 anys. Quan M. Martel vingué a Catalunya, l'any 1896, a visitar la Fou de Bor de Cerdanya, poc després d'haver fundat una Societat espeleològica internacional, el 1895, el jove excursionista Font i Sagué entrà en relació amb aquest gran espeleòleg francès, i s'entusiasmà de tal manera per la novella ciència que inicià aleshores les seves atrevides exploracions subterrànies a la Baronia d'Aramprunyà, sota els auspicis del Comte de Güell. El 1897 va publicar un Catàleg espeleològic de Catalunya, dedicat als valerosos excursionistes Vintró i Galvany, els quals també havien acompanyat el fundador de l'Espeleologia, M. Martel. A conseqüència d'aquestes exploracions, es formà tot seguit un estol d'excursionistes desitjosos de conèixer la nostra terra en les seves entranyes.

Obra de gran vàlua per als catalans és la que li fou premiada en els Jocs Florals de Barcelona del 1897, en la qual Font i Sagué determina les comarques naturals i històriques de Catalunya; tal com les havia definit les va figurar en un mapa titulat «Carta comarcal de Catalunya», sobre un full del mapa francès «Dépôt des Fortifications», a l'escala d'1 : 500.000. El dibuix original es conserva al CENTRE, en lloc preferent, com a document històric. Aquest plànol ha prestat un gran servei a la Comissió nomenada per la Generalitat per a establir una delimitació territorial de Catalunya.

El 1899 publicà un compendi de la Història de Catalunya, llibret que ha estat donat i segueix donant-se en moltes de les escoles catalanes; i com que la primera edició fou aviat exhaurida, n'han estat fetes successivament diverses més.

La seva activitat s'orientà vers les ciències naturals quan el venerable mestre Dr. Almera preparava la vinguda a Catalunya dels més cèlebres homes de ciència estrangers, amb motiu de la sessió extraordinària que havia de celebrar, a la tardor de l'any 1898 la Societat geològica de França, de la qual eren membres els acadèmics Dr. Almera, Lluís Marian Vidal i Bofill i Poch, i a la qual ingressà el Dr. Font i Sagué el 1907, presentat pels membres catalans. Aprofitant aquella ocasió, el Dr. Almera volia donar a conèixer la profusió d'espècies fossilitzades que havia recollit dels terrenys pliocènics de Catalunya, i després dels intents de diversos dibuixants, els quals no arribaren a interpretar bé la configuració d'aquells exemplars fòssils, el jove Font i Sagué s'oferí i els dibuixà a la perfecció, com pot observar-se en les làmines que acompanyen l'obra que publicà aleshores el Dr. Almera sobre els mol·luscos pliocènics de Catalunya. En venir aquells homes de ciència, Font i Sagué els acompanyà en diferents expedicions, i els ajudà en la recerca i tria del material científic que s'endugueren a llurs respectius països.

Fou també un dels fundadors de la Institució Catalana d'Història Natural (1901).

El 1902, Font i Sagué realitzà una expedició d'estudi a les possessions del Rio de Oro; s'internà al Sahara, i, al retorn, publicà uns quadres a manera d'articles, en els quals descriu magistralment les impressions rebudes en recórrer aquelles terres desèrtiques.

Per l'afany d'aprendre i de donar a conèixer les coses de la nostra terra, per les quals sentia un profund afecte, emprengué la carrera de ciències naturals, que finí l'any 1904. Cal haver conegut Font i Sagué en aquella època de la seva vida, quan vivia modestament amb les seves germanes en aquell piset del carrer de Fontanella, per a fer-se càrrec de les preocupacions que sofria, i que mai no deixà translluir, per a poder subvenir els seus estudis, car, encara que les seves germanes l'ajudaven amb llur treball, també ell havia de fer grans esforços; però, mercès al seu esperit emprendedor i a la gran activitat que desplegà, els seus estudis arribaren a feliç terme.

Finida la carrera de Ciències Naturals, en retornar a Barcelona, coincidint amb la fundació dels «Estudis Universitaris Catalans», li fou confiada la càtedra de Geologia de Catalunya en el curs 1904-1905, ocasió que li permeté difondre entre la joventut estudiosa els seus grans coneixements. En aquella època se cele-

brà la primera i única Exposició de Mineria i Treballs hidràulics de Catalunya i Illes Balears del 1904-1905, per a la qual el Dr. Font i Sagué arranjà una col·lecció paleontològica i mineralògica dels millors exemplars existents al Museu del Seminari Conciliar de Barcelona.

El 1905 emprengué la publicació del tractat de «Geologia dinàmica i estratigràfica aplicada a Catalunya», que donà en forma de conferències al CENTRE i que, com diu molt bé Vidal en el pròleg d'aquest tractat, «féu geòlegs» i creà una escola d'investigadors. En aquelles conferències, Font i Sagué exposà, amb excepcional mestratge i senzillesa, una síntesi dels treballs d'investigació i descobriments geològics del sòl català realitzats pels seus predecessors; era tan clara la seva forma expositiva que atragué a escoltar-lo homes de les més diverses professions. Aquesta obra fou publicada el 1905, però com que fou ràpidament exhaurida, es publicà una segona edició l'any 1926. Aleshores tinguérem la satisfacció d'ajudar-lo en la preparació del material que necessitava per a aquelles conferències, tasca que, a més d'ésser-nos profitosa, ens entusiasma a seguir les petjades del mestre. Mestre i deixeble fèrem recerques a la Biblioteca del CENTRE, a la de l'Ateneu, a la Biblioteca Universitària, a la Provincial, regirant-les de dalt a baix, i a Madrid, a la Biblioteca del Museu i a la Nacional, per tal de trobar el que hi hagués d'estudis anteriors sobre la nostra terra. Fou en aquestes recerques que es descobriren els manuscrits originals deguts a dues grans personalitats catalanes poc menys que ignorades: el de l'obra de Pere Gil, del segle XVI, i unes caixes que contenien treballs de l'insigne geòleg català Carles de Gimbernat, les quals, des de la seva mort, no havien estat obertes a causa dels trasbalsos que havien sofert les corporacions científiques de casa nostra.

Durant els estudis universitaris de Mossèn Font, ja havia cridat l'atenció dels seus professors, d'una manera especial del llavors catedràtic d'Història Natural Dr. Odon de Buen, qui, malgrat tenir idees i tendències molt distintes a les del Dr. Font i Sagué, en tota ocasió demostrà al seu deixeble una consideració preferent, pel coneixement que tenia de la vàlua intel·lectual del nostre savi. Sobrerament conegut és que Odon de Buen col·laborava aleshores en els ensenyaments que havien estat instituïts a l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, i malgrat el caràcter sacerdotal de Font i Sagué mai no se'l molestà, molt al contrari, fou respectat de tots. Finida la carrera de Ciències Naturals, fou nomenat aju-

dant de classes pràctiques a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona.

L'Ajuntament de Barcelona, el 1907, el nomenà membre de la Junta de Ciències Naturals. Donà una gran empena a aquesta obra i s'esforçà a donar-li un caire europeu, acondicionant els jardins i proposant l'adquisició d'animals exòtics. Volia, també, representar plàsticament al Parc els animals que en el transcurs del temps havien viscut a Catalunya, amb l'ajut dels testimonis fossilitzats descoberts. Cooperà eficaçment en la restauració del Mamut o *Elephas primigenius* que es pot admirar avui als jardins del nostre Parc. També hi foren traslladats dolmens i menhirs; en aquesta tasca fou ajudat pels savis senyors Almera, Vidal i Bofill. Ell fou el fundador del Museu petrogràfic de Barcelona, únic a Espanya, en el qual hom podia admirar blocs de les roques que són objecte d'explotació en diferents indrets de Catalunya, molts d'ells ofrenats per particulars; estaven exposats a la intempèrie, amb una part polimentada, per tal que els tècnics poguessin comprovar els efectes de l'erosió en el transcurs del temps. Aquesta col·lecció, de gran utilitat per als constructors, era l'admiració de propis i d'estranyes. Dissortadament, aquest museu, que tants de sacrificis i penúries havia costat al Dr. Font i Sagué, fou barroerament destruït quan la malastrugança dictatorial.

Un fet de gran transcendència científica fou el descobriment de la roca denominada «andesita anfibòlica» a Vilacolum, l'any 1907. Aquesta roca havia estat utilitzada pels grecs i els romans per a les edificacions de l'antiga Emporion, però fins a aquest descobriment de Font i Sagué s'ignorava la procedència d'aquestes roques. Aquesta descoberta, si bé té importància sota el punt de vista històric, encara en té més sota el punt de vista científic, car gràcies a ella ha pogut deduir-se el sincronisme de les activitats volcàniques d'aquesta part del Pireneu amb les d'Auvèrnia a França, amb motiu de les últimes sotragades en l'aixecament pireneic, amb les corresponents batzegades d'enfonsament de la Mediterrània, al final de l'era terciària, entre el Plassencià i l'Astià, car aquella roca està recoberta pels materials de l'últim període terciari.

L'any 1907, a Catalunya hi hagué una revifalla de les exploracions espeleològiques, en constituir-se la nova entitat excursionista «Club Muntanyenc», on s'aplegava la jovenalla de gent modesta, amb un entusiasme extraordinari. Es féu una nova campanya d'exploracions subterrànies, i en una d'elles, la de l'avenc

d'en Roca, sota el Puig d'Agulles, a les costes de Garraf, Mossèn Font i Sagué volgué acompanyar personalment els novells exploradors; fou l'última de les seves exploracions subterrànies; hom recorda amb quina enteresa i virilitat davallà a l'avenc i com penetrà en els més reduïts espais, àvid de saber.

El Dr. N. Font i Sagué ajudà l'insigne historiador Carreras i Candi, quan aquest, el 1908, publicà la seva gran obra «Geografia general de Catalunya», la qual comprenia una carta geològica de Catalunya, feta per Font i Sagué. També li fou premiada aleshores la seva «Història de les Ciències Naturals a Catalunya des del segle ix al segle xviii», en la qual exposava les dades que havia aplegat furgant pels arxius i biblioteques de Catalunya i de fora de Catalunya; sentia una gran veneració pels homes investigadors que l'havien precedit.

No podem deixar de recordar aquella sessió memorable haguda a Saragossa el 1908, amb motiu del primer i únic Congrés nacional de Naturalistes, quan en plena sessió general, en tractar-se de la publicació dels treballs, es pretengué no publicar més que un extracte dels escrits en català, malgrat haver estat prèviament acordat pels organitzadors del Congrés acceptar els treballs escrits en el nostre idioma. Interpretant aquesta pretensió com un menyspreu de la nostra llengua, i per a defensar-ne la cooficialitat, el Dr. Font i Sagué s'aixecà d'una revolada i donant un cop de puny estrepitos damunt el pupitre, s'afrontà amb el President Dr. Iranzo i disposà espontàniament la retirada de tots els naturalistes catalans, la qual cosa feren tots immediatament, no solament els naturalistes, sinó també els representants de les diferents corporacions culturals i polítiques de la nostra terra, i sortiren tots de Saragossa. Aquest fet fou vivament comentat per tota Espanya. Tal fou l'efecte d'aquesta enèrgica decisió i escissió que no hi ha hagut manera de celebrar un altre congrés de naturalistes espanyols, puix que, per dignitat, sempre que s'intenti fer-ne un segon, els naturalistes catalans estan obligats a exigir l'acceptació dels treballs escrits en català, cosa que no han d'oblidar els nostres compatriotes i companys científics.

Nomenat Mn. Font i Sagué Administrador de la Casa de la Misericòrdia, procurà introduir-hi totes les millores que havien de fer menys penosa l'estança de les nenes desvalgudes. En aquell local, independentment, prestà una gran col·laboració a l'obra que es proposava emprendre la senyora Vidua Bonnemaison de Verdager, en tractar de fundar l'Institut de Cultura de la Dona Ca-

talana, que tant de bé reporta a les noies pels coneixements útils que s'hi divulguen.

Forta fou la sotragada que rebé en els seus sentiments morals quan la Semana Tràgica del 1909. Trobant-se d'expedició fora de Barcelona, hagué de travessar grans dificultats per a arribar a la nostra ciutat i atendre en aquells moments crítics les nenes asilades de la casa de la Misericòrdia; aleshores sofrí grans penúries, que feren que es ressentís el seu estat físic. Poc després va practicar unes exploracions a l'antic pou romà que es conserva a l'interior de la ciutat de Tarragona; les forces li flaquejaren i, per dissort, un clau dels travessers li caigué al cap, i li obrí una ferida que li féu perdre molta de sang, la qual cosa l'afeblí encara més del que ja estava.

Aleshores tenia entremans, amb la col·laboració del químic Francesc Novelles, la tasca de practicar arreu de Catalunya anàlisis químics i bacteriològics de les aigües amb relació a la higiene, per a sanejar la salubritat pública de la nostra terra, car s'havia donat compte dels estralls que hi produeixen les malures tifoïdes. En aquestes operacions, trobant-se fatigat pel treball intens que havia efectuat i afeblida la seva naturalesa pels últims accidents soferts, fou víctima de la mateixa malura que ell tractava de reconèixer per a foragitar-la en aquells moments de la Plana de Vic; i el microbi del tifus acabà, en plena joventut, aquella vida laboriosa, el 19 d'abril del 1910.

El nostre savi geòleg Dr. Norbert Font i Sagué ha descobert diverses espècies de minerals, roques i formes fossilitzades, contribuint així a un major coneixement del tresor científic de la nostra terra. Poc abans de morir, havia començat uns articles, que no pogué finir, sobre els aparells de recerca d'aigües, en els quals es manifestava resoltament oposat al saurisme, encobert per una aparença científica.

Fou un excursionista entusiasta i valerós, un investigador de poderosa iniciativa i fecunda intel·ligència, analitzador i sintetitzador preclar; publicà diverses monografies dels diferents aspectes de la ciència geològica.

El poble que honora els seus homes s'honora ell mateix. És d'esperar, doncs, que al cinquantenari de la seva mort el Dr. Norbert Font i Sagué serà de nou homenatjat per les nostres institucions culturals.

DR. FAURA I SANS

Un projecte d'interès turístic al Vallès nord-oriental

Una carretera pel Serrat de l'Ocata

AMB el nom de «Serrat de l'Ocata» és coneguda la muntanya que s'enlaira a uns 650 metres del nivell de la mar, a l'extrem nord del Vallès, on existeix el santuari de la Mare de Déu de Puig-graciós, el qual pertany a la parròquia de Montmany, i diverses pagesies escampades que formen el caseriu anomenat «Cases del Serrat de l'Ocata», situat a sis quilòmetres del nucli principal de la població de l'Ametlla del Vallès, partit judicial de Granollers, (35 qms. de Barcelona i 8 qms. de Granollers).

La vista panoràmica que es descobreix des del cim de la muntanya dita del Pollancre, pel nom d'una casa allí propera, és magnífica. Al nord, als darrers termes de l'horitzó, s'albira el Pirineu, el Puigmal presideix la immensa muralla; més properes, les muntanyes que dominen el Ripollès; més ençà, les típiques serres de Bellmunt, Aiats, el Far, els Graus d'Olot, etc. que tanquen la Plana de Vic; en els termes més pròxims, el Tagamanent, el Pla de la Calma, i els pics del Montseny, que miren el Vallès oriental. De llevant a migjorn s'estén l'esplèndida plana vallesana, superb tapís dels verds més variats, sembrada arreu de pobles i cases. Limita la immensa contrada tota la serralada de la costa, des de les serres que limiten la Tordera fins al Llobregat, on s'ondulen suaument i graciosa les siluetes del Montnegre, el Far, el Corredor, Montornés, Séllecs, Sant Mateu, Montalegre, etc. i pel portell que obre el Besòs entre la serralada de la costa i la serralada del Tibidabo, al fons, s'albira Barcelona, el port i Montjuïc. Vers ponent, s'arreglaren les cingleres del pla de la Garga, cingles que dominen el Congost, i tanquen el panorama les muntanyes de Collsuspina i les que separen la Plana de Vic de la comarca moianesa.

Actualment no hi ha comunicació fàcil per a poder gaudir d'aquest panorama magnífic, i a relativa poca distància de Barcelona.

El camí veïnal o carretera projectada, té l'extensió de nou quilòmetres. Prop del quilòmetre 12 de la carretera de Sant Feliu de Codines a Centelles, es dirimirà, per Sant Miquel Sesperxes, cap al

Serrat d'Ocata, baixant a l'Ametlla del Vallès, (sis quilòmetres), a trobar la carretera de Sant Llorenç Savall a Llinars del Vallès, en l'encreuament amb l'anomenada de Bellulla (nom que no és de cap poble sinó d'una casa particular que fou convent de PP. Dominics, de Granollers, on es venerava la Mare de Déu de Bellulla, conservada a la propera església parroquial de Canovelles), carretera que mena directament a Barcelona (31 qms.).

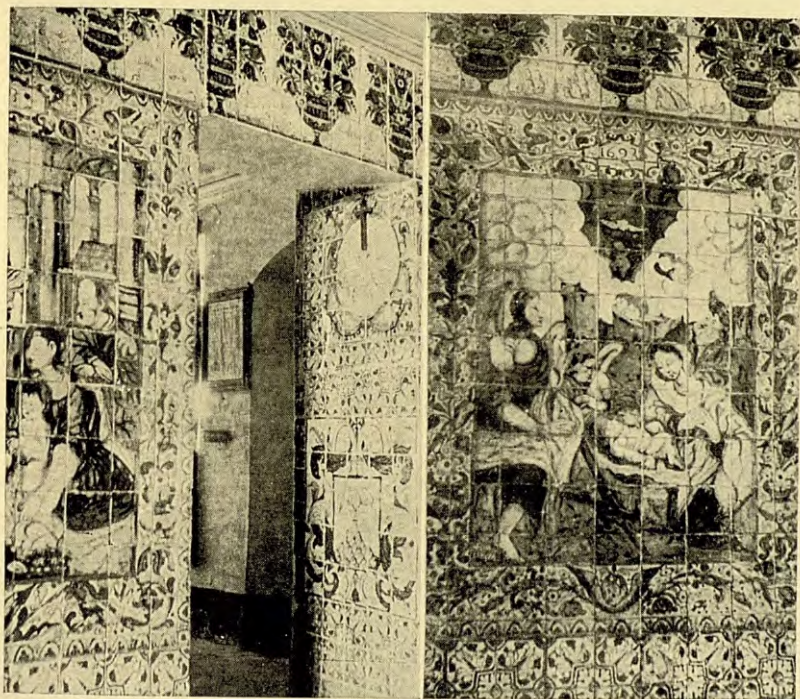
El punt culminant d'aquesta carretera és l'esmentat caseriu del Serrat. Abans, es componia de seixanta cases habitades, de les

RECALL ARQUEOLÒGIC - GRÀFIC

MASIA DE CAN SOBIRÀ PROP DE SANTA CREU D'HORTA, OSOR (GUILLERIES)

Cis. Domenech Mansana

REVESTIMENTS DE RAJOLA DEL SEGLE XVII QUE DECOREN LA CAPELLA DE SANT BERNAT
DE LA SUSDITA MASIA

RECALL ARQUEOLÒGIC - GRÀFIC

SANT MIQUEL D'AVENCÓ (CONGOST), CAPELLA ROMÀNICA DEL SEGLE XII

Gra. Domènec MAUSAIG

CAPELLA ROMÀNICA DE SANT MIQUEL DE CAMPelles (CONGOST)

quals unes vint resten avui amb habitants, que, de no comptar amb mitjans de comunicació, seran tancades també, per no tenir possibilitats de viure-hi ni de guanyar-s'hi la vida llurs abnegats estadants, per les dificultats dels transports dels productes de la terra, de la cria de l'aviram, etc.

Són moltes les cases - algunes foren importantíssimes, com ho demostra llur arquitectura típica de les dels segles xvi al xviii-, que han estat de poc temps ençà abandonades, especialment les situades al pla de la Garga.

D'existir la carretera que enllaçaria, com s'ha dit, amb la de Sant Feliu de Codines a Centelles, a més de comunicar-se amb les de l'Ametlla a Granollers i Barcelona, la gairebé deserta regió del Serrat d'Ocata i de la Garga, probablement tornaria a poblar-se, i esdevindria un punt ideal per a sanatoris per les condicions del clima, mai no rigorós, malgrat la situació a més de 635 metres, per estar a cobert dels vents del nord i encarat a migjorn. A més, l'excursionisme hi trobaria l'avinentesa de poder disposar d'un circuit interessantíssim, pel que té de pintoresc i fàcil, sense haver d'emprar molt de temps.

EL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, confiant que serà un fet el traspàs a la Generalitat dels serveis públics adequats, podrà veure realitzada una obra, de molts anys deturada pels tradicionals entrebancs de la burocràcia, o per altres causes pitjors, que ha de contribuir a donar a conèixer una de les contrades més poc visitades, i fer possible la vida en un lloc que, temps enrera, la fruï pròspera.

P. CASADES I GRAMATXES

Carrerons i placetes de Barcelona que no passen

SEMPRE hem sentit una inexplicable atracció pels vells carrers de la nostra ciutat, majorment avui que el viure modern els abandona i llença a l'oblit. De tots ells, potser els més menyspreats són aquells que no tenen sortida, els *culs de sac* com popularment se'ls anomena, orfes de tot trànsit i cridats a imminent desaparició així que es practiqui alguna reforma a les cases properes.

En català antic els carrerons sense sortida eren anomenats *atzucacs*. El terme és d'arrel alarb, i sembla que significa carreró immediat al zoc o mercat. Havia estat costum moresc que, vora dels mercats, sempre instal·lats en plena via pública, hi hagués un carreró sense importància, i sovint mancat de sortida, que servís de desori dels artefactes i estris utilitzats pels venedors, i dels queviures que els sobraven del mercat. Aquest costum s'estengué a casa nostra i encara avui, a Barcelona, trobem diversos carrers que reconeixen aquest origen. Tals com el de les Cols, utilitzat pels venedors del mercat de la Plaça Nova; el de les Taules, pels del vell mercat de la plaça de Sant Agustí, i el de les Sarrianeses, utilitzat per les hortolanes de Sarrià que venien al mercat de la Boqueria. També servia de desori dels venedors del mercat del Born, el carreró de les Mosques, el qual deu el seu nom al molt de mosquer que atreïen els detritus de queviures que hi llençaven els venedors en desar llurs estris. A Saragossa, vora del mercat antic, hi havia hagut un carreró sense sortida anomenat *del Azoco*, o sigui del Mercat. Les idees de carreró sense sortida i de mercat s'associaren tan estretament que van donar lloc a la formació del terme «atzucac», perdut avui de la llengua viva. En Jaume Roig usa el mot en el vers set mil vuit-cents set del seu magnífic *Spill o llibre de les dones*, «Sense cap carrer—o atzucach».

Marian Aguiló i Antoni Alcover registren el mot en llurs diccionaris.

En ocupar-nos ara dels carrerons sense sortida, només parlarem dels de la vella ciutat i prescindirem dels casos aïllats que pugui haver-hi a l'eixampla i a les barriades, i, dels del vell casc, abandonarem aquells que no tinguin tradició, com el de Rivadeneira i el de Torres Amat, de formació novella.

Tampoc no donarem cabuda als carrers dels Canvis nous i de l'Oli, els quals en llurs bons temps havien tingut sortida i que avui han quedat tapats amb motiu de les obres de la Reforma interior de la ciutat. Hi inclourem un curt nombre de placetes que tampoc no tenen sortida i que avui són gairebé inconegudes, puix que el modern sentit dels grans i amples espais, les ha fetes caure en oblit i desconsideració.

Beat Simon de Rojas (Carrer del).—Té la seva entrada pel carrer d'En Rauric i està tapat pel temple de Sant Jaume, una porta lateral del qual hi dona sortida. Li fou donat aquest nom perquè quan el trinitari Ramon de Rojas sortia del convent solia fer-ho

sempre per la porta que dona a aquest carrer. Aquest carreró ha tingut, amb aquest, quatre noms, se l'havia anomenat «d'En Segarra», «dels Calderers» i «d'En Mòneg».

Bocoi (Carrer del).—No sabem per quina raó el nom d'aquest curtíssim carrer és anomenat en espanyol, *tonel*. Entra pel carrer Ample, al fons, hi ha una antiga taverna que té dues portes; una en aquest carreró i l'altra al d'En Gimnàs. A la casa del carrer Ample immediata al carrer que ens ocupa, es reunien els conspiradors que tractaven de sublevar les forces de la ciutat contra la invasió napoleònica. Diu la veu popular que hi havia un conducte subterrani que anava de la casa fins a la taverna, per on s'haurien escapat els conspiradors en el cas d'ésser sorpresos, i que si no hi hagués hagut temps de fugir, o la casa hagués estat voltada, s'haurien amagat dintre uns bocois ja preparats a la taverna.

Caçador (Carrer del).—Entra per la Plaça de Sant Just i té la sortida tapada per un vell palau al qual està adossada una de les torres de la vella muralla romana. En aquest palau avui hi està instal·lada l'Acadèmia de Bones Lletres. Aquesta casa havia pertangut a l'antiga família Caçador, la qual va donar nom al carrer. La tradició conta diverses llegendes relacionades amb el nom del carrer. Un dels membres d'aquesta família era un gran caçador i portat pel seu afany sortia de la ciutat saltant la muralla molt abans que fossin oberts els portals. Una matinada fou vist pels guardes i, prenent-lo per un malfactor, li engegaren un tret i el varen matar. Altres versions diuen que se li va trencar la corda que li servia per a baixar i en caure es ferí greument i morí.

Una altra tradició conta que anant de cacera a la muntanya de Collcerola va descobrir una font d'aigua i que a les seves despeses la féu canalitzar fins a la ciutat, la qual aleshores no en tenia. El Consell de Cent, en agraïment al seu gest, féu instal·lar la font el més prop possible de casa seva, i ho fou a la plaça de Sant Just. Aquesta font es conserva encara entre els carrers d'En Lladó i el de la Palma de Sant Just; fins fa pocs anys, que fou reformada, tenia un relleu a la part superior on es representava l'escena en què el caçador, tot perseguint la peça de caça, trobava la font.

Donà popularitat a aquest carrer i al seu nom, un famós crim comès en l'indicat palau i que la fantasia popular ha brodat graciosament. Hi hagué un moment en què la noble família Caçador estigué constituïda només per vells i infants. Tenien un criat que

de molt petit que estava a la casa el qual en coneixia molt bé tot el fer i era molt estimat de la família. Una nit entraren lladres i assassinaren tota la família, joves i vells, llevat del criat que fou trobat lligat a una de les rodes de la carrossa i amb la boca tapada. La justícia va trobar sospitós que precisament l'únic que hi havia a la casa que es podia defensar, com era el criat, no hagués estat mort, i sospità la seva complicitat en el crim. No es trobà altre rastre dels malfactors que el mocador que lligava la boca del servent. Aquell era un xic estrany i de factura molt diferent a la comuna, i per ell el tribunal cregué que podria trobar els autors. Féu sortir un mosso d'esquadra disfressat com un marxant ambulat de roba, proveït d'un gros paquet, i amb aquell mocador a la mà recorregué els carrers de la ciutat cridant: —Qui vol canviar un mocador vell per un de nou! Aquesta estranya proposició cridava l'atenció del públic, el qual acudia a veure el mocador que l'apòcrif marxant feia voleiar, però com que ningú no el reconegué com a seu no donà cap llum que ajudés a trobar el rastre dels criminals. Després el mosso seguí els pobles del Pla de Barcelona, i un dia, en passar pel carrer de Jesús de Gràcia, una dona jova es descollà d'un grup de veïns i prengué el mocador del marxant dient-li que era seu i que ja feia molt de temps que no se'l trobava sense saber quin camí havia pogut seguir. Uns guardes disfressats, que a distància seguien el suposat marxant, al moment agafaren aquella dona. Efectivament, resultà que el seu marit, que era paleta, formava part d'una colla de lladregots, sense que ella ho sabés, el qual de dia treballava passant per una persona honrada, mentre que de nit es lliurava al robatori. En efecte, el crim havia estat planejat i organitzat pel criat.

C....-hi (Carrer de).—Estret carreró tancat al pas, existent al costat de l'edifici que havia estat del Banc de Barcelona a la Rambla de Santa Mònica. Quan al lloc on avui hi ha l'indicat edifici hi havia la vella fàbrica de canons de la ciutat, coneguda per *Refino*, ja existia aquest carreró, o millor dit androna, sense cap entrada ni portal, intransitat i amagat, amb tot i trobar-se en un lloc relativament cèntric, pel qual motiu constituïa un lloc a propòsit per a satisfer-hi certes necessitats, del que se'n derivà el nom.

Cap del Món (Carrer del).—Entra pel de Plegamans. Quan les forques estaven instal·lades al lloc on avui hi ha el Pla del Palau, es permetia als que hi havien d'ésser penjats que s'acomiadessin

de llurs familiars a la cantonada d'aquest carreró, que per a ells era on es produïen els darrers moments emotius d'aquesta vida i, per tant, on s'acabava el món de llur viure. El mateix s'explica del carrer «dels Tiradors», vora del qual també es permetia el comiat dels condemnats quan les forques eren a l'Esplanada.

Cols (Carrer de les).—Havia tingut la seva entrada pel de la Cucurulla i arribava fins al dels Arcs, d'on continuava un xic més enllà de la seva sortida en aquest carrer i quedava tancat, sense sortir al de Capellans com hauria hagut de fer. L'entrada pel carrer de Cucurulla fou tancada en fer nova la casa d'aquest carrer assenyalada amb el número dos; a la seva sortida al dels Arcs, hi ha instal·lat un minusculíssim establiment i aparador d'un pintor retratista. El tros d'aquest carrer que continua que no té sortida, està també tancat al trànsit per una tanca de fusta on recentment s'ha muntat un aparador de capells de senyora. Havia servit de desori a les marmanyeres i verduleres de l'antic mercat de la Plaça Nova les quals hi desaven les parades i estris així com la verdura que els sobrava, de la qual circumstància deriva el seu nom. És corrent que prop dels antics mercats, a l'aire lliure, hi hagués un carreró destinat a desador d'estrís en les hores que no hi havia mercat. Vegeu el que diem en els carrers «dels Orguens», «de les Taules» i «de les Sarrianeses».

Cortada (Placeta d'En).—Es troba al final del carrer d'En Lladó i començament de la baixada de Viladecols. Se l'havia anomenat, també, de «can Fert», referint-se a una vella casa palau propietat d'una família així anomenada.

Darrera de Sant Just (Carrer de).—Curtíssim carreró que dona al carrer de la Ciutat, davant la porta gòtica de la casa Ajuntament, tancat per una porta posterior del temple de Sant Just i Pastor.

Ecce-Homo (Carrer de l').—Pot dir-se que avui no existeix, però encara n'és un record aquella engruna de carreró de la placeta de la Verònica, que hi ha al costat de l'edifici del borsí, tancat amb una reixa de ferro. Abans havia estat més llarg i més estret. El seu nom, com també el de la placeta de la Verònica, són originats en una escultura, que representa la testa de Jesús damunt el Sant Drap de la Verònica, que hi havia com a motiu ornamental sota un dels balcons d'una de les velles cases existents a la placeta.

JOAN AMADES

CRÒNICA

Reglament d'enllaç del CENTRE amb les Filials

Acordada en la Junta General de socis del 15 d'octubre la facultat d'establir Filials del CENTRE arreu de Catalunya, la Junta Directiva ha estudiat la reglamentació a establir en el moment en què comencin a constituir-se aquests nous organismes previstos pels Estatuts actuals.

Es resultat d'aquests estudis el Reglament que publiquem a continuació i que resum el criteri de la Junta Directiva en l'organització i funcionament de les previstes Filials, com a mitjà d'arribar a constituir, a través del nostre CENTRE, una gran Entitat que aplegui els excursionistes de cap a cap de Catalunya i que pugui ésser justa expressió de la importància que l'Excursionisme, en els seus variats aspectes actuals, té a la nostra terra.

En establir aquesta carta de fundació del que pot ésser amplíssima expansió del nostre CENTRE, i en professar la nostra fe en els seus resultats definitius, ens enganyariem si afegíssim la nostra pressa a multiplicar semblants ampliacions.

Amb l'orientació refermada unànimement per la Junta General es venia a posar fi a unes limitacions absurdes i es marcaven clarament les possibilitats de l'esdevenidor. Però, precisament pel retard amb què la mesura arriba, la seva implantació pressionada no creiem que fos el camí més eficient.

L'important és que la porta quedi oberta i el camí fitat. El CENTRE continuarà la seva marxa, progressiva i guiadora en el doble camp de l'Excursionisme, el clàssic i el que té lloc a muntanya. Quan un estol d'homes vulguin identificar-se amb nosaltres ja saben des d'ara que trobaran el màxim estímul i la rebuda més fraternal dins les Filials, petits trossos vivents del CENTRE, que un dia o altre serà exemplar constel·lació escampada per tot Catalunya.

ART. 1.er Les Filials del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA són els organismes o Seccions foranes, d'acord amb els Estatuts aprovats el dia 15 d'octubre del 1935, per a facilitar que a cada localitat de Catalunya puguin agrupar-se com a socis afiliats del CENTRE i com a membres de la corresponent Filial, les persones que volen seguir les orientacions i l'esperit del CENTRE tal com es defineix en l'article primer dels Estatuts.

ART. 2.^{on} Les Filials es regiran per llur reglament intern, el qual haurà d'ésser aprovat per la Junta Directiva del CENTRE. També hauran de subjectar-se a la mateixa aprovació totes les modificacions que les Filials acordin introduir en llur Reglament.

ART. 3.er Les relacions del CENTRE amb les Filials queden fixades

en el present Reglament d'enllaç i en les disposicions complementàries que en cada cas es puguin acordar.

ART. 4.^{rt} La direcció i representació de la Filial resideix en el seu Comitè Directiu, el qual actuarà localment en representació de totes les activitats del CENTRE. No obstant el Comitè Directiu de cada Filial comunicarà prèviament a la Junta Directiva del CENTRE les iniciatives i actes importants que poguessin afectar el prestigi, les orientacions o la marxa del CENTRE i de l'Excursionisme en general.

ART. 5.^è Tots els associats de les Filials del CENTRE seran socis afiliats seus i tindran els següents drets:

a) Ús de l'ensenyà del CENTRE. Ús del carnet social establert per als socis del CENTRE. Aquest darrer portarà en lloc ben visible el nom de la localitat de cada Filial.

b) Freqüentar l'estatge del CENTRE i el de les Filials.

c) Dret d'entrada i reducció en les tarifes als Refugis actuals i futurs del CENTRE, siguin construïts directament o per mitjà d'una de les Filials.

d) Beneficiar-se de l'intercanvi de refugis amb les Entitats que el concedeixin als socis del CENTRE.

e) Préstec de claus de les cabanes tancades.

f) Subscripció a preu reduït al BUTLLETÍ DEL CENTRE.

g) Adquirir a preu de favor les publicacions, guies, mapes, etc. editats directament pel CENTRE o per alguna de les Filials, i les que li seran ofertes amb aquestes condicions.

h) Participar en les excursions collectives, en campaments i concursos. Utilització de tendes i material de muntanya.

i) Ús de la Biblioteca del CENTRE i de l'Arxiu Fotogràfic i de Gravats.

j) Reducció de preus en la xarxa d'Hotels i Fondes adherits al CENTRE.

k) Organització de conferències i de cursets amb conferenciants i materials del CENTRE.

l) Altres avantatges de caràcter general, els quals es faran públics periòdicament i a mesura que s'obtinguin.

ART. 6.è Tots els anteriors drets i avantatges estaran subjectes als reglaments particulars i a les prescripcions fixades per la Junta Directiva del CENTRE, amb el sol objecte de coordinar els interessos generals dels associats.

RELACIÓ SOCIAL

ART. 7.è El President de cada Filial, o el representant de cadascuna d'elles, nomenat expressament, tindrà veu i vot en les deliberacions de les Juntes generals del CENTRE, a les quals seran convocats oportunament.

ART. 8.è Les Filials donaran compte al CENTRE, dintre el terme màxim de vuit dies, de la constitució i variacions del seu Comitè Directiu.

ART. 9.è Cada semestre, a l'estatge del CENTRE, o al d'alguna Filial prèviament designat, tindrà lloc una reunió entre tres representants designats per la Junta Directiva del CENTRE i els Presidents de les Filials o un delegat de cada una d'elles, nomenat expressament. En aquesta reunió es tractarà dels projectes, temes i propostes que el CENTRE o les Filials hauran presentat amb tres setmanes d'anticipació. L'ordre del dia i les proposicions seran comunicats prèviament a totes les Filials. Els acords que es prenguin seran elevats a la Junta Directiva del CENTRE per al seu estudi i per a la seva execució en el que correspongui.

ART. 10. Les reunions extraordinàries tindran lloc a proposta de la Junta Directiva del CENTRE o a petició de les dues terceres parts del nombre total de Filials.

ART. 11. El BUTLLETÍ DEL CENTRE serà el portantveu oficial de les Filials. Dins el BUTLLETÍ s'obrirà una secció destinada a les activitats més destacades de cada Filial. Totes les publicacions, programes d'excursions i altres impresos editats per les Filials en quantitat mínima de dos exemplars, i immediatament a la seva publicació, seran tramesos a la Secretària del CENTRE.

ART. 12. Les Filials prepararan o trametraran els reports i les informacions que la Junta Directiva del CENTRE els pugui sollicitar. Així mateix podran trametre al CENTRE o a les reunions, per al seu coneixement o estudi, altres comunicacions sobre temes adients a les finalitats del CENTRE.

ART. 13. La Junta Directiva del CENTRE comunicarà a les Filials els acords que prengui i que les afecti o que puguin afectar la marxa general del CENTRE. Abans de prendre acord sobre matèria que interessi particularment una Filial el CENTRE escoltarà el parer del seu Comitè Directiu.

ART. 14. En cap cas l'actuació de la Filial no s'ha de separar de les orientacions del CENTRE. Està rigo-

rosament interdit a les Filials i a llurs associats, que com a tals i com a socis del CENTRE es manifestin i intervinguin en qüestions que afectin la religió i la política.

RÈGIM D'ADMINISTRACIÓ

ART. 15. El Comitè Directiu de cada Filial tindrà cura del cobrament de les quotes dels seus membres i de liquidar amb el CENTRE la corresponent a cada soci d'acord amb el que estableix l'article 11 dels Estatuts del CENTRE. Aquestes quotes seran destinades a obres d'interès general que puguin beneficiar tots els socis del CENTRE.

ART. 16. En constituir-se una Filial, aquesta comunicarà al CENTRE la llista dels seus socis amb els noms, edat, professió i adreça de cada un. Mensualment trametran nota detallada de les altes i baixes.

ART. 17. Trimestralment les Filials trametran l'import de les quotes de llurs socis, d'acord amb el mateix article 11 dels Estatuts.

ART. 18. Les Filials podran crear quotes suplementàries entre llurs membres per tal de nodrir llur caixa particular.

ART. 19. El present Reglament d'enllaç podrà ésser modificat per acord de la Junta Directiva del CENTRE, i les seves modificacions afectaran totes les Filials. L'acord de modificació haurà d'ésser pres per les tres quartes parts dels components de la Junta Directiva. La demanda de modificació podrà partir de la pròpia iniciativa de la Junta Directiva del CENTRE o per instància raonada que tingui la conformitat de les dues terceres parts dels Comitès Directius de les Filials.

Es podrà tractar de demanar la modificació d'aquest Reglament en les reunions semestrals establertes en l'art. 9.è.

A més, la Junta Directiva del CENTRE podrà convocar una reunió extraordinària de delegats de les Filials per a estudiar les modificacions a establir, les quals seran elevades al ple de la Junta Directiva per a la seva resolució.

En les convocatòries constaran les modificacions a estudiar i seran cursades a totes les Filials amb més de quinze dies d'anticipació.

SANCIONS I EXPULSIONS

ART. 20. La Junta Directiva del CENTRE està facultada per a amonestar, per a destituir el Comitè Directiu d'una Filial i també per a suspendre provisionalment els socis d'una Filial, en algun dels casos següents:

- a) no efectuar regularment el lliurament de les quotes corresponents al CENTRE.
- b) evidenciar manca d'elements de vida o de desenrotllament.
- c) indisciplina o actuació contrària als interessos morals i materials del CENTRE.

ART. 21. Per a la destitució d'un Comitè Directiu i per a la suspensió provisional dels socis d'una Filial és indispensable la prèvia amonestació escrita per part de la Junta Directiva del CENTRE, previ el seu acord.

ART. 22. La suspensió definitiva d'una Filial haurà d'acordar-la per majoria de vots la Junta General del CENTRE, la qual resoldrà, a més, la situació dels socis que puguin subsistir i la destinació donada als béns i cabals de la Filial adquirits o millorats durant el període d'actuació de la Filial com a tal.

ART. 23. En totes les Juntes Generals, ordinàries i extraordinàries que hagin de fallar afers relacionats amb alguna Filial, el President d'aquesta o el seu delegat podrà participar en les deliberacions, però estarà mancat de vot en el que afecti la Filial que representa.

ART. 24. La Junta Directiva del CENTRE podrà dirigir-se al President de cada Filial i fer-li, reservadament, les indicacions necessàries sobre la conducta d'aquell dels seus components que es fes mereixedor d'alguna amonestació o sanció.

ART. 25. Solament en cas de falta greu i pública, i com a mesura excepcional, la Junta Directiva del CENTRE podrà prendre l'acord d'ex-

pulsar un soci afiliat. En aquest cas la decisió serà comunicada simultàniament a l'interessat i al Comitè Directiu de la seva Filial.

ART. 26. Les persones que hagin estat expulsades d'alguna Filial no podran ésser admeses com a socis del CENTRE a Barcelona ni a cap altra Filial. Si per desconeixement haguessin estat admesos perdran immediatament aquesta categoria en ésser coneguda aquella expulsió.

En el cas d'haver desaparegut les causes que motivaren l'expulsió l'interessat haurà de presentar la seva proposta d'ingrés a la mateixa Filial a què abans havia pertangut. En el cas d'un canvi de residència el Consell Directiu de la Filial trametrà la proposta informada a la Junta Directiva del CENTRE o al Comitè Directiu de la Filial del seu lloc de residència.

ART. 27. La Junta Directiva del CENTRE examinarà i dictaminarà totes les disposicions complementàries que, sense implicar una reforma d'aquest Reglament, tendeixin a resoldre les qüestions que es puguin presentar a la seva implantació.

Sempre s'inspirarà en l'esdevenidor del CENTRE i en les possibilitats del seu engrandiment arreu de Catalunya, amb el fi que la seva obra pugui arribar per un igual a tots els excursionistes de la nostra terra que vulguin agrupar-se sota la seva organització.

Les Filials admetran aquest enlairat esperit i procuraran adaptar-se i fer-se seves totes les suggerències i aclaracions complementàries; evitaran de presentar sistemàticament qüestions peremptòries i procuraran acompassar llur ritme i llur nova vida amb la de constant treball i progrés que durant més de cinquanta anys ha desenrotllat el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

CENTRE

MOVIMENT DE SOCIS DURANT EL SEGON, TERCER I QUART TRIMESTRES DEL 1935. — En el transcurs d'aquests tres trimestres, han ingressat al

CENTRE els nous socis que a continuació s'esmenten:

Josep Bofill i Torrents, Frederic Armenter i Monasterio, Lily Westheig de Morral, Francesc Clanadell i Torras, Jaume Padrós i Sorsellas, Vicenç Farrés i Riquer, Carles Pidelaserra i Montreal, Ramir Puig i Puig, Joan Vallribera i Gorina, Marian Roig i Recorder, Joan Navarro i Solsona, Joan Gruells i Gómez, Fèlix Fornells i Puig, Jordi Forcada i Bas, Antoni Martínez i Virgili, Francesc Piera i Cisa, Albert Sagarra i Zacarini, Lluís Garnica i Giménez, Antoni Saurat i Canal, Josep Artigues i Ojeda, Alfons Marimon i Aguilera, Alfred Gaza i Pagès, Francesc Homedes i Garcia, Joaquim Toldrà i Esteva, Roser Bril i Gorina, Assumpció Gorina, Ramon Vives i Falcó, Carles Romeu i Pecchi, Enric Feliu i Camps, Bernard Baer i Sachs, Francesc Recasens i Ferrer, Ricard Evans Schultes i Montero, René Morice, Anna Lewita i Neumark, Maria Gusí i Castelló, Adolf Cuyàs i Boira, Josep M.ª Riu i Pla, Rosa Lincoln i Martínez, Lluís Baixeras i Tort, Joan Quinta i Gruas, Ramon Miravalls i Badies, Andreu Massanés i Figueras, Jaume Bordas i Blei, Miquel Lerin i Seguí, Jordi Utrillo i Aymat, Eudald Vendrell i Vendrell, Rafael Pla i Aytés, Joana Kuoblanch, Miquelina Llobet-Durà i Aguilar, Greti Sigríst i Zurkirchen. Lluís Giménez i Conradi, Eulàlia Calsina i Gispert, Pere Köcher, Montserrat Altímiras i Gallissà, Mercè Canals i Farriols, Pilar Franco i Barbany, Ricard Marin i Sánchez, Albert Besora i Sans, Lluís Bodmer i Meilan, Lluís Ibarz i Llaguet, Josepa Montie i Esteve, Benet Sala i Hortet, Pere Turó i Geli, Joan Julià i Solà, Lluís Biern i Oliba, Romà Forn i Farga, Eduard Rovira i Beleta, Pau Mercader i del Rio, Dolors Molins i Gorina, Josep Rovira i Beleta, Joana Morice, Salvador Palà i Munné, Bonaventura Bassegoda i Nonell, Francesc Gelpí i Murtra, Carles Baixeras i Boada, Elena Folch i Gorina, Emili Oromí i Llubes, Josep Oromí i Llubes, Joan

Puig i Serrate, Jaume Moya i Plana, Roser Valls i Gorina, Antoni Roura i Carreras, Carles Fernández i Rivera, Agustí Lòpez i Almela, Josep Paredes i Zamudio, Francesc Feliu i Canals, Josep M.ª Garrut i Romà, Adeli Mas i Isern, Willi Seidlig, Jaume Farré i Albaiges, Salvador Messtres i Puigibert, Màrius Tama i Schmidt, Santiago Llorens i Romaguera, Enric Múnera i Marcet, Walter Stähli i Signer, Maria Carme Tusell i Vilaclara, Josep Tusell i Vilaclara, Alfons Bueno i del Moral, Ramon Colomer i Monsec, Adolf Florensa i Goicoechea, Gerard Tama i Schmidt, Antoni Vidal i Capellà, Adolf Gaisser i Foix, Antoni Gomis i Nadal, Antoni Mataredona i Terol, Bonaventura Carrió i Rius, Alfred Dorca i Sureda, Vicenç Miracle i Sanz-Selma, Antoni Munné i Cardona, Joan Sala i Roig, Ester Espasa i Fanés, Carles Besora i Sans, Cor Maria Bracons de Riu, Pere Riu i Pla, Curt Eichhorn i Liebermann, Bertold Víctor Koerting, Santiago Delcòs i Pujol, Ricard Escayola i Boixadós, Gertrudis Marx i Rocstel, Walter Marx i Rocstel.

Durant el mateix interregne s'han cursat les baixes voluntàries següents:

Ignasi Sagrera i Vila, Delmir Riviere de Caralt, Guillem Bassó i Molera, Carles Weisse i Fortemann, Francesc Arderiu i Miralles, Josep M.ª Prat i Solé, Miquel Aumatell i Mora, Alfred Muller i Flissen, Ricard Agustí i Montsech, Ferran Villaró del Castillo, Sebastià Bonet i Ayet, Lluís G. Monton i Raventós, Einar Lutken i Thorsson, Juli Vernís i Gavaldà, Rafael Melendez i Melendez, Andreu Turuguet i Viñas, Carles Viñamata i Castañer, Joan Coma i Pasqual, Jaume Ballart i Estert, Guillem Vidal-Quadras i Villavecchia, Joan Figuerola i Planas, Carme Tamayo i Londoño, Jaume Tamayo i Londoño, Alexandre Cortada i Serra, Frederic Witty i Macuce, Joan Catasús i Torralbas, Albert Moraes Pinto Arruda Botelho, Josep Sintas i Vila, Enric Cera i Carreras, Joan M. Ferrater i Bofill,

Josep M.ª Cruzet i Sanfeliu, Mercè Bertran i Valls, Carme Sintas i Buxeda, Juli Sandaran i Sambeat, Eduard Guilloche i Bayo, Eugeni Ordeig i Estasen, Encarnació Serra i Xicota, Joan Serra i Masachs, Màrius Aguilar i Mundet, Mercè Gusils i Roca, Josep Salas i Real, Bernard Ginnamond i Bertrand, Joan Lamotte i Lamotte, Ramon Alvarez i Sabaté, Joan Vidal i Santonja, Josep M.ª Valls i Font, Josep M.ª Salada i Carbonell, Antoni Massana i Sanjuan, Jordi Albanell i Brossa, Lluís Masriera i Rosés, Jaume Samsó i Bordes, Valero Martínez de la Hidalga i de Broto, Frederic Casquero i Babot, Genís Torralba i Sànchez, Mercè Raventós i Pijoan, Lluís Ferran i Andreu, Eusebi Casanellas i Ibars, Artur Baldrís i Ferràndiz, Joan Millet i Cunill, Joan Puigdomènech i Viaplana, Manuel Massó i Palomeras, Ricard Perich i Gorina, Josep Davins i Ferrer, Eduard L. Español, Pilar Guerrero i Pecero, Enric de Leguina i Juàrez, Felip Marin i Catau, Josep Palaudàries i Rico, Walter Romeu i Pecchi, Jordi Folch i Pi, Francesc Pàmias i Gòmez de Salazar, Joaquim Aranyó i Pratmarsó, Francesc de P. Mitjans i Miró, Carles Carressi i Fabrè, Joan Bta. Morató i Portell, Enric Rius i Solsona, Maria de la C. Gorina i Sanz, Jaume Ferrer i Vila, Angel Otal i Lacambra, Bernard Baer i Sachs, Armand Ordeig i Adrià, Eduard Bertrand i Coma, Josep Pi i Serra, Joaquim Fernández i Marquès, Josep de Lacour i Macià, Maria G. Vidal de Càrcer, Ferranda Gougot, Josep Balaguer i Fins, Jacinta Garga i Sanllehy, Jordi Macaya i Manhaval, Modest Llubià i Bañeres, Antoni Conzàlez i Gonzàlez, Màrius Montessori i Christi, Josep Ferrer i Pascual, Santiago Banqué i Gil de Bernabé.

Durant el mateix període hem hagut de lamentar la pèrdua per traspàs dels nostres malaguanyats consocis senyors

Frederic Damians i Munté, Jaume Perdigó i Diaz, Carles Jordà i Fages, Herbert Glaeser, Polió Buxó i Martínez, Francesc Homedes i Garcia,

Pere Arderiu i Clot, Joan Castellvell i Casanovas.

EL X ANIVERSARI DEL XALET DE LA MOLINA.—El dia 5 de desembre es compliren deu anys de la inauguració del Xalet de la Molina. Per a commemorar aquesta data, per la Secretaria del Xalet s'han facilitat unes notes a la premsa explicant sumàriament la història i desenrotllament de l'obra del Xalet i unes estadístiques que demostren la importància que tant el Xalet en si com la Molina com a centre d'esports de neu han adquirit durant aquest període i el lloc indiscutible que ocupen en l'empenta fortíssima que, darrerament, els esports de neu han adquirit a casa nostra.

En el període de deu anys, el càlcul del nombre d'estades durant cada temporada d'hivern al Xalet de la Molina ha donat aquestes xifres:

Any 1926	600 estades	
» 1927	1.200	»
» 1928	2.000	»
» 1929	1.750	»
» 1930	2.300	»
» 1931	1.200	»
» 1932	800	»
» 1933	1.500	»
» 1934	2.600	»
» 1935	3.000	»

En el mateix temps i segons estadística facilitada per la Companyia del Nord, el nombre de bitllets anuals expedits des de l'estació de Barcelona per a la Molina són els següents:

Any 1926	557 bitllets	
» 1927	1.590	»
» 1928	1.613	»
» 1929	1.172	»
» 1930	4.478	»
» 1931	3.937	»
» 1932	3.325	»
» 1933	5.541	»
» 1934	5.634	»
» 1935 (Fins 30 abril)	5.063	»

¶ La minva de l'any 1929 és a causa d'haver-se utilitzat bastant els bitllets especials creats amb motiu de l'Exposició de Barcelona. Amb aquestes dades es podrà veure la

progressió del nombre d'esquiadors a la Molina, la qual, en realitat, és encara més forta perquè en els darrers anys són moltíssims els esquiadors que prenen bitllet per a la Molina des de diferents estacions del trajecte, i especialment, des de Granollers, la Garriga, Vic, Ripoll, Ribes i Puigcerdà, i que no figuren, per tant, en les anteriors dades.

Per a festejar aquest aniversari, el dia 17, al vespre, es reuniren en un sopar íntim els que componen l'entitat «Xalet de la Molina S. L.», una representació de la Junta Directiva del CENTRE, els arquitectes de la Molina i els senyors Rosal i Adserà.

NOU RÈGIM DINS EL XALET DE LA MOLINA.—Amb motiu d'haver-se complert deu anys d'actuació del Xalet de la Molina i per tal d'intensificar la unió del CENTRE amb el que ha d'ésser Xalet de la seva propietat, s'ha convingut, de comú acord, variar el règim de cooperadors establert fins a la data i que es refereix a la preferència d'allotjament al Xalet de la Molina.

En conseqüència es fa públic que a partir del 1.er de gener del 1936 el règim del Xalet és el següent:

1.er «Xalet de la Molina S. L.» no admet nous socis cooperadors. (Als antics socis cooperadors se'ls respecten tots els drets i preferències).

2.^{on} El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA crea unes «Targes de preferència», al preu de *vint pessetes* anuals, les quals seran lliurades a tots els socis que les sollicitin i que acreditin llur condició amb el carnet social.

3.er Els posseïdors d'aquestes «Targes de preferència» pagaran els llits i lliteres del Xalet al mateix preu que els cooperadors (4 i 3 pessetes), s'inscriuran en llista a part, i tindran a llur disposició els 30 llits reservats als socis obligacionistes, una vegada s'hagin atès les demandes fetes per aquests darrers.

La prioritat al Xalet queda establerta de la següent manera:

- a) Socis obligacionistes i cooperadors del Xalet.
- b) Socis del CENTRE amb «Tarja de preferència». Els socis de les Filials, quan existeixin, podran optar fins el 20 % dels llocs destinats als posseïdors de «Targes».
- c) Socis del CENTRE (Barcelona) sense tarja.
- d) Socis de les Filials sense tarja.

4.^{rt} La validesa de les «Targes de preferència» serà del primer de gener al 31 de desembre del mateix any. Caldrà renovar-les cada any. El dret que dóna la «Tarja» es perdrà en el moment de produir-se la baixa de soci del CENTRE.

CHARLES GOS AL CENTRE.—Amb motiu de la seva estada a Barcelona aquest prestigiós escriptor i alpinista suís, el dia 12 al migdia visità el nostre estatge on vingué acompanyat del senyor Cònsol de Suïssa.

El reberen el President del CENTRE i el de la Secció d'Esports de Muntanya, amb els quals féu una detinguda visita, sobretot a la Biblioteca, on li foren mostrades les seves obres i les d'altres escriptors pireneus i alpins.

CONFERÈNCIA DE CHARLES GOS.—Organitzada per la colònia helvètica i al local de l'Escola Suïssa, el dia 12 el senyor Gos donà la seva anunciada conferència sobre el tema «La conquesta de la muntanya» a la qual fou invitat el nostre CENTRE.

El conegut escriptor i historiador alpi estudià els factors moral, espiritual, estètic, utilitari i científic en relació amb la muntanya.

Es referí a la muntanya-divinitat de Babilònia, a la muntanya morada dels déus a Grècia, a la muntanya com a punt per a altars votius als déus tutelars dels romans, i al terror que aquesta inspirà durant l'edat mitjana. Cità el lloc preminent que ocupen els cims tant a la Bíblia com a l'Evangeli, i com els escriptors més preclars del renaixement han trobat inspiració a les seves vores.

Parlà del lloc que la muntanya ha ocupat en la pintura a partir dels primitius i com Leonard de Vinci i Albert Dürer s'han de considerar els iniciadors de la pintura alpina.

En referir-se a la literatura, declarà que els Pireneus, amb la llegendària cançó de Roland, s'apunten la primera manifestació coneguda de literatura muntanyenca, de la mateixa manera que amb el nostre rei Pere III d'Aragó tenen els Pireneus el primer vencedor d'una muntanya.

Passà revista als divulgadors de la muntanya; les legions romanes i els conqueridors de l'Edat mitjana, Rousseau en la literatura, Saussure com a viatger i home de ciències, i abans que ell, el romà Strabon, Josias Simler, A. de Haller, etc.

Cità la llista dels primers ascensionistes, alguns dels quals han estat descoberts pel conferenciant que els reporta en el seu llibre *Alpinisme anecdotique*, i que, segons ell, és la següent:

1.er Pere III d'Aragó, al Canigó, el 1285.

2.^{on} Dant, a la regió de les Dolomites.

3.er Petrarca, al Mont Ventoux (muntanya de Provença), el 12 d'abril del 1336.

4.^{rt} Bonifaci Rotario, penitent italià que el 1358 pujà un pesant tríptic de bronze, com a ex-vot, fins al cim de la Roche Melon.

5.^è Antoni de Ville, oficial de Carles VIII, per ordre d'aquest i acompanyat de deu soldats escollits escalà i prengué possessió del Mont Aiguille, situat prop de Grenoble, l'any 1492.

6.^è Leonard de Vinci, al Monboso, el 1511, i

7.^è H. B. de Laussure, al Mont Blanc, el 1877.

Posà de manifest el salt que representa dins la llista dels primers cims conquerits el setè lloc que ocupa el Mont Blanc, malgrat ésser la muntanya més alta dels Alps. A continuació s'inicià la tanda de conquestes dels grans cims alpins, la qual quedà virtualment closa el

1865, quan fou escalat el Cerví.

Féu una detallada descripció del Cerví a través dels literats que l'han cantat, i dels artistes i pintors que l'han reproduït (entre aquests darrers ha excel·lit el pare del conferenciant). Reféu detalladament tot el drama ocorregut en la primera ascensió. Fan un total de vint-i-quatre - exposà el conferenciant - les vies que el valor i la constància dels alpinistes ha arribat a franquejar a través de les seves arestes i parets.

Una bella collecció de diapositives acompanyà la documentada dissertació del senyor Gos, la qual fou dita amb paraula fàcil i entenedora i de forma que evidencià el profund coneixement que el seu autor posseeix del món alpí.

J. M.^a G.

EXCURSIÓ A EIVISSA.—El dia 6, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa donà una conferència, continuació de la que desenvolupà el mes passat sobre el mateix tema. Explicà una excursió a aquella illa de l'arxipèlag balear i projectà una escollida collecció de diapositives obtingudes amb aquell motiu.

SOTA LA RUTA DEL GROSSGLOCKNER.—Aquest és el tema d'una interessant conferència a càrrec del senyor E. A. Laurencic, que, en la seva absència, llegí el senyor Wifred Müller, el dia 13.

Comissió de Refugis

REDUCCIÓ DE PREUS ALS REFUGIS CIRIAC BONET I DE LES AIRASSES.—La Comissió de Refugis del CENTRE ha acordat establir unes noves tarifes, més reduïdes, per a pernoctar als dos refugis que posseeix a les muntanyes de Tarragona (serra de Prades).

Els preus de les lliteres al refugi de les Airasses (la Mussara) i Ciriac Bonet (Siurana) seran els següents, per nit d'estada.

Socis del CENTRE: 1'50 ptes.

No socis: 2'50 ptes.

La Comissió de Refugis confia que la seva decisió de reduir les tarifes

serà molt ben rebuda i que contribuirà a la major divulgació d'una comarca que mereix ésser més coneguda. Espera que els excursionistes, tant els socis com els no socis, voldran acollir-se en algun dels dos refugis, amb la qual cosa la seva utilitat serà comprovada per tothom.

Secció de Folklore

CONFERÈNCIA INAUGURAL DEL CURS.—El dia 11 de novembre aquesta Secció inaugura les seves tasques amb una conferència del seu President, senyor Joan Amades, sobre el tema *Heràldica popular*, la qual es veié molt concorreguda malgrat la inclemència del temps. El conferenciant explicà un gran nombre de tradicions i de llegendes creades al voltant dels escuts i de llur simbolisme. Establí una diferència entre els escuts parlants, o sia, aquells que representen un signe adient, amb els del llinatge dels nobles, que el tenen com a distintiu, i que posseeixen un sentit marcadament etimològic, car volen venir a significar i simbolitzar el sentit llingüístic del cognom; no cal dir que aquesta explicació no té cap fonament científic ni llingüístic i que és purament fantasiosa dintre el camp francament folklòric. Explicà, també, curioses tradicions referents a passatges i facècies llegendàries de les quals, segons el dir popular, han donat lloc al simbolisme i significat de diversos escuts. El tema va resultar molt interessant, i sobretot molt nou, car, a part del llibre «Heràldica i toponímia populars» del qual és autor el conferenciant, no sabem que mai no s'hagués dit ni escrit res sobre aquest curiós i atractiu tema. El poc que a casa nostra s'ha estudiat d'heràldica, s'ha fet sota un punt de vista històric, i fins ara no s'havia concedit importància a la part tradicional.

La conferència fou il·lustrada amb més de seixanta projeccions representatives d'altres tants escuts, de tots els quals el senyor Amades contà la tradició. La conferència agradà i fou molt aplaudida.

Secció de Fotografia

VISITA I EXCURSIÓ.—El dia 15 d'aquest mes, la Secció féu una visita al Museu d'Arqueologia; el dia 29, una excursió a Olesa, ermites de Sant Pere sa Coma i Sant Salvador de Ses Espases i Cairat.

SESSIONS DE PROJECCIONS.—A més, han tingut lloc les acostumades sessions de projeccions, el dia 5 a càrrec del senyor Lluís G. Olivella, i el dia 12, a càrrec del senyor Jaume Biosca, de diversos indrets de Catalunya.

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES.—El dia 19, fou inaugurada una exposició de fotografies del Dr. Joaquim Pla i Janini, organitzada per aquesta Secció. Prèviament a l'obertura de l'exposició el President del Centre, senyor Josep M.ª Blanc i Romeu adreçà uns mots al·lusius a l'acte i seguidament el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa dissertà breument *Al marge d'una exposició de fotografies*, en què glossà la personalitat artística de l'expositor.

Secció de Geografia i Geologia

CONFERÈNCIA INAUGURAL DE LA SÈRIE D'AQUEST CURS.—El dia 18 tingué lloc la conversa anunciada sobre el tema *Com es llegeix un mapa de muntanya*, a càrrec del senyor J. Closas i Miralles; primera de les que formaran el cicle de conferències organitzat per la Secció i adreçades als nostres alpinistes i esquiadors.

En començar el dissertant féu remarcar el desconeixement absolut que la majoria de nostres ciutadans tenen de la cartografia, car no troben altra aplicació als mapes o cartes que la de decorar les parets d'oficines i despatxos, i en cità algun cas característic.

Tot seguit entrà de ple a l'objecte de la conferència i explicà el que és i representa l'escala en un mapa. Establí diferents exemples de les relacions numèriques i gràfiques entre les mesures preses sobre el ter-

reny i les representades, i aclarí la confusió, tan corrent, inclús entre entesos en la matèria, sobre el concepte que es té d'escala gran i petita, ja que expressant-se per un número trencat en què el numerador és sempre la unitat i el denominador variable, l'escala o número trencat serà més gran o petit segons sigui el denominador més petit o més gran respectivament.

A continuació passà a distingir els mapes planimètrics dels altimètrics; explicà el que representa la corba de nivell i els processos seguits per a llur traçat, i s'extengué fins a donar una lleugera idea dels procediments fotogramètrics, emprats amb resultats sorprenents a les regions d'alta muntanya amb tot i els defectes i llacunes notats en alguns mapes del Pireneu, que no són imputables al procediment, sinó a la manca d'una revisió acurada.

Exposà amb tota claredat els procediments seguits en la presa de mesures sobre el terreny; explicà com es formen les xarxes de triangulació i el replè per itineraris, i remarcà que les mesures preses sobre el mapa no responen a les que en realitat existeixen sobre el terreny sinó que aquelles són la projecció horitzontal d'aquestes, i aquest és un factor que, si bé no té importància als terrenys poc accidentats, té una valor molt apreciable als llocs d'alta muntanya, on amb curtes distàncies en sentit horitzontal s'han de guanyar grans desnivells.

Per fi, i després d'extendre's a altres generalitats de menor importància i que sempre expliquen prou bé les llegendes de signes convencionals, presentà una variadíssima selecció de mapes de muntanya nacionals i estrangers, establí comparacions i comentà les qualitats i defectes dels diferents tipus i escales. Fou l'admiració dels oients un magnífic estudi comparatiu editat pel Servei Geogràfic Suís.

El selecte auditori, que escoltà amb marcat interès la conferència del nostre company senyor Closas, aplaudí la seva dissertació.

Secció d'Esports de Muntanya

FALL DEL CONCURS LITERARI. — El Jurat integrat pels senyors Torent, Flaquer i Guilera ha establert la següent classificació del III Concurs literari que la Secció havia convocat.

Del grup d'excursions d'hivern concedeix el premi al treball *L'assalt a l'Encantat Nord*, original del senyor Albert Casanellas i un accésit al que sota el títol de *El blanc mantell de Niobe* ha presentat el senyor Josep M.ª Vilarmau.

S'ha declarat desert el grup d'excursions d'estiu.

El treball del nostre company A. Casanellas es publica en aquest BUTLLETÍ.

CALENDARI 1936. — Com els d'anys passats ha tingut una bona acceptació, car a hores d'ara s'està esgotant, la qual cosa ens demostra que és el calendari de tots els excursionistes.

L'ALTA MUNTANYA A L'HIVERN. — Conjuntament amb el IV Saló de l'Esquí, va tenir lloc l'exposició de fotografies d'alta muntanya a l'hivern, organitzada per aquesta Secció.

S'hi aplegà un bon nombre de fotografies, les quals demostren les diverses activitats dels socis durant la temporada hivernenca.

A més, la Secció hi exposà uns gràfics dels camins on s'han posat pals indicadors, i els futurs camins a marcar.

Finalment exposà, colleccionades degudament, les llibretes i targes recollides als cims.

PEL CAMP DE TARRAGONA. — Els socis senyors Francesc Broggi, Rossend Flaquer i Gil, Pere Guasch, Salvador Ribalta i Oriol Romaní efectuaren durant els dies 4, 5 i 6 de gener una excursió per aquelles terres amb el següent itinerari: Falset, la Mola (914 m.), la Miranda de Llaveria (912 m.), Pradip, Masboquera, Castelló, el Piló (727 m.) i l'Hospitalet de l'Infant.

En un dels pròxims números, per

mitjà d'un article, ressenyarem aquella interessant excursió.

Secció d'Arqueologia

EXCURSIÓ A SANTA AGNÈS DE MALANYANES I CARDEDEU, I VISITA A L'ARXIU-MUSEU DEL SENYOR TOMÀS BALVEY.

— El diumenge dia 1 de desembre, es realitzà aquesta excursió, aprofitant l'avinentesa de visitar la magnífica col·lecció, veritable museu, que posseeix l'apotecari senyor Tomàs Balvey, a Cardedeu. Els excursionistes sortiren al matí de la Plaça del Palau, en l'autoòmnibus de la Roca, que els portà fins a Santa Agnès de Malanyanes. Allí, visitaren l'església, de bell estil romànic, encara que restaurada i adicionada posteriorment; és digne d'esment la portalada gòtica i la porxada o pòrtic adossat a la façana davantera de l'església, no gaire freqüent a la nostra terra. Després de visitar la casa rectoral, on admiraren el valuós tresor de l'església, que consisteix en notables peces d'orfebreria, (canalobres, diverses imatges, una creu processonal, etc.), partiren en direcció al castell de Bell-lloc, situat prop de Cardedeu. Després d'una hora i mitja de camí, arribaren al peu de l'esmentada casa o castell, dinaren en una font i, després, visitaren l'edifici, que no té res de particular, com no siguin dos sepulcres procedents de Sant Pau del Camp, que estan a banda i banda del presbiteri de la capella, i la torre de l'home natge, molt esmotxada.

A primera hora de la tarda davallaren a Cardedeu. Arribats a la població, anaren seguidament a visitar el museu-arxiu del senyor Balvey. És realment notable i digne d'especial esment la col·lecció que posseeix l'esmentat senyor. Ompliria tot un BUTLLETÍ la seva descripció minuciosa. Amb una paciència i constància realment admirables, durant més de cinquanta anys, ha anat recollint i reunint totes aquelles coses, objectes, materials, restes, etc. en tots els aspectes o varietats, que ofereixen o representen

un interès, gran o petit, però sempre apreciable per a la història de la població. Gairebé tota la casa - o la seva major part - ha estat, així, convertida en un interessantíssim museu, on són ordenadament presentades restes arqueològiques, ceràmica, inscripcions, objectes de tota mena, armes, indumentària, gravats, gràfics, documentació antiga, col·lecció mineralògica, herbari, mobles, goigs, premsa, etc. tot d'interès directe i immediat per a la història de Cardedeu. I per si això no fos prou, el Sr. Balvey - i això ha estat la seva principal tasca - ha anat investigant en els vells arxius locals, particulars, parroquials, i en tots els textos adjacents, el passat de Cardedeu i la seva comarca, anant a escatir fins els detalls més particulars i les minúcies aparentment mancades d'interès. El seu resultat el constitueixen milers de notes i apunts, avui ja posats en ordre i a punt de publicar-se l'examen lleuger dels quals fa escriure a qui es fa un xic de càrrec de la formidable activitat d'investigació que representa. Dibuxos, gràfics, fotografies, plantes, monuments i cases de la població hi són en gran abundància, i, tot plegat, constitueix un valuosíssim i interessantíssim museu i arxiu de Cardedeu i la seva rodalia.

Amablement el senyor Balvey ho anà mostrant als visitants, els quals sortiren d'allí admirats de l'obra per ell realitzada, tot deplorant que no es pugui trobar una persona semblant a cada poble que efectués el mateix, amb la qual cosa es salvarien tresors, ignorats les més de les vegades, i es podria fer una història local esplèndida, i es contribuiria, ensems, a la història general de Catalunya.

Tornaren en ferrocarril i arribaren a Barcelona a darrera hora del vespre.

F.

EL MUSEU D'ARQUEOLOGIA DE LA CIUTAT. — Inaugurat oficialment aquest Museu i en vies d'instal·lació la Secció de Protohistòria, les Sec-

cions de Fotografia i d'Arqueologia del CENTRE hi feren una visita el diumenge dia 15 de desembre. Hi concorregueren un nombre considerable de socis. Foren rebuts pel nostre company, senyor Coromines, el qual els donà erudites explicacions a mesura que anaven visitant les sales on, seguint un ordre cronològic, s'han instal·lat els exemplars que estaven emmagatzemats al pati de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (làpides romanes, fragments arquitectònics, escultures, etc.), i en altres dependències, sense més ordre de classificació que el més precís de catalogació interina.

El que causà més impressió als visitants fou l'encertada distribució dels exemplars. Amb els fragments, més o menys complets, s'han reconstruït uns conjunts plens d'«actualitat», en el sentit de donar vida a les instal·lacions, novíssim criteri del que han d'ésser els Museus, centres de cultura en els quals l'erudit pot consultar el document que li precisi, i el profà s'il·lustra agradablement davant de coses que d'altra manera res no li dirien. Fer-lo agradable i alhora instructiu *-utile dulci-* és el que s'ha realitzat al nostre Museu arqueològic.

Una ressenya completa no és possible fer-la en l'espai limitat d'aquesta secció; n'hi ha prou per al nostre propòsit assenyalar l'interès que té per a la història antiga de la nostra ciutat, especialment durant l'època romana, completada amb els exemplars trobats en altres llocs. També hi ha instal·lada la rica col·lecció de les troballes d'Empúries, i al lloc d'honor presidint la superba estàtua fidiana de l'Asclepios i, en un departament adequat, la riquíssima instal·lació dels exemplars descoberts a Eivissa i a altres llocs de les Balears.

P. C. i C.

Secció de Cinema

SESSIONS AL CENTRE.—Degut a les festes de Nadal durant el mes de desembre aquesta Secció solament celebrà la sessió del segon dijous.

V CONCURS CATALÀ DE CINEMA.—Hi ha gran activitat amb motiu d'apropar-se la data en què es clou el terme d'admissió de films. Ho recordem als nostres cineistes per tal que ho tinguin present.

SOPAR DEL CINEISTA AMATEUR.—Amb èxit creixent tingué lloc al Restaurant Euzkadi el segon sopar del cineista. Foren molts els socis de la Secció que hi assistiren i la vetllada transcorregué dintre d'un ambient simpàtic i alegre.

Secció d'Esquí

VIATGE A WENGEN (SUÏSSA).—Els companys Lluís Bertrand, Àlvar Menéndez, Joan Garcia, René Morice, Joan Andreu, Joan Roig, Antoni Figueras, Joan Brunet, Josep Puntas, Emili Vilaseca, Josep M.ª Urgell, Anna Martí d'Urgell, Carles Bertrand, Maria Josepa Matheu, Anna M.ª Matheu, Montserrat Garcia, Pilar Figueras, Rosend Riera i Andreu Figueras realitzaren aquest viatge, projectat i anunciat anteriorment pels dies 28 de desembre al 6 de gener.

Wengen es pot dir que és el veritable paradís de l'esquiador. Es troba al peu mateix del massís de la Jungfrau, voltat de cims d'alçàries superiors als 2.000 m., tots assequibles per gran nombre de carrils cre-

malleres que aboquen materialment veritables allaus d'esquiadors per les diferents i variades baixades que menen a Grindelwald, Wengen i Mürren

Els nostres companys tornaren encantats de llur estada a Wengen.

La direcció tècnica d'aquest viatge fou molt acurada. Anà a càrrec de «Viatges Marsans S. A.».

K. A. HENKEL A LA MOLINA.—Ja tenim entre nosaltres el conegut i prestigiós professor de l'escola de Hannes Schneider a St. Anton am Arlberg, senyor K. A. Henkel, el qual ha començat a donar les primeres lliçons d'esquí a la Molina amb molt d'èxit. Creiem que el senyor Henkel promourà una veritable evolució a l'esquí català.

Els nostres corredors de baixada i eslalom han començat llurs entrenaments amb el citat professor.

TRIGGVE HOEGVOLD A LA MOLINA.—Ha arribat, procedent de Lillehammer (Noruega), a la Molina, el conegut saltador i no menys formidable corredor de fons senyor Triggve Hoegvold, el qual tindrà cura de l'entrenament dels nostres corredors en aquestes especialitats.

La Secció té el propòsit d'organitzar algunes exhibicions de salts a càrrec del senyor Hoegvold al nostre trampolí de Font Canaleta.

BIBLIOGRAFIA

PALAU I DULCET, ANTONI.—*Memòries d'un Llibreter Català*.—Llibreria Catalònia.—Un vol.—581 pp.—Retrat de l'autor.—Advertència.—Prefaci.—XXI capítols.—Índex analític.—Colofó.—Barcelona, 1935.

Les *Memòries* del llibreter Palau són un curiosíssim dietari, on hi ha continguda o arreglada una considerable munió de dades, el

qual comprèn seixanta-vuit anys, o sia, des del 1867 fins als nostres dies, i detalla fets purament personals de la vida de l'autor, coincidents amb efemèrides típicament barcelonines, les quals, sense l'obra d'En Palau, tal vegada haurien quedat desconegudes per la generació actual, tot i haver estat viscudes pels qui n'estem a les acaballes. No dubtem a afirmar que seran aprofitades per algun futur cronista

d'un període històric dels més interessants de la nostra ciutat.

Una atracció especial produeix la lectura del llibre. Tot ell és d'un interès que mai no decau. Explica planerament la diversíssima successió de fets; defuig de tot intent de «fer literatura»; es dirigeix al lector com en una conversa de bons companys, familiarment. El concepte que a l'autor li mereixen les persones, els actes i els esdeveniments s'expliquen amb justa crítica i clar criteri.

És com una manera de prefaci i encertat començament de les *Memòries* la part que dedica a donar a conèixer la biografia dels grans llibreters James Lackington i John Murray, i la dels espanyols Vicenç Salvà (1786-1849), Marian Cabrerizo (1785-1868), Dionís Fernández Hidalgo (1809-1866) i Francesc Bertran. Seguint l'exemple d'aquests personatges, cèlebres en el gremi dels llibreters, el nostre Palau ha escrit la pròpia biografia, gènere literari poc més que desconegut entre nosaltres, l'interès del qual no és necessari ponderar, car queda ben palès a les *Memòries* susdites.

Altrament, l'Antoni Palau té ben guanyada la fama d'expertíssim llibreter, justament acreditat en el seu ofici i arreu sabuda la seva competència. Però, a més d'aquestes qualitats, no dubtem a qualificar-lo de vivent *Vademecum* de les obres més importants que tot erudit ha de conèixer, si aquest nom vol significar alguna cosa. Ensenms, és un «cas», sinó únic entre nosaltres, molt digne d'ésser conegut, deduïda la nostra afirmació de l'autobiografia, que és el més atraient de les *Memòries*.

Una formidable força de voluntat guià el mestre Palau en el camí dificultós de la seva vida. Pel seu esforç, d'una modestíssima condició social ha aconseguit arribar en un lloc principalíssim en l'honorable gremi de llibreters, i és una autoritat arreu reconeguda en aquest ram de l'activitat.

Com ell mateix declara, «els meus pares eren molt pobres, i passaven moltes fatigues per a alimentar els

quatre fills que tenien». Els oficis de fuster i músic que tenia el seu pare no li proporcionaven els mitjans de vida suficients, la qual cosa el determinà a deixar Montblanc, lloc de naixença d'En Palau, i es traslladà a Barcelona a la recerca de treball més remunerador, en el temps en què s'obrí un període d'activitat amb les construccions de la ciutat nova.

En Palau sortí de la vila natal als tres anys, i els seus primers records d'«aquella Barcelona» dels anys 1870 al 1875, són de bullangues, epidèmies i altres fets menys luctuosos que iniciaven una nova vida ciutadana.

De molt jove, gairebé una criatura, fou obligat a treballar. Als vuit anys deixà d'anar a estudi i entrà d'aprenent en una lampisteria. «Massa tendre per a sofrir el jou d'un treball de fatiga», fou retornat a l'escola. Aleshores es revelà el futur llibreter; les seves aficions preferents eren la lectura, el teatre i les caminades a les serres que dominen el pla de Barcelona. De l'estalvi dels pocs cèntims que li donaven, comprava algun llibre als encants, a les fires i a les parades d'entrada de les escaletes, i, ajuntat amb un company d'iguals aficions, formà la seva primera biblioteca. Als 13 anys, deixà el taller de lampista per entrar d'aprenent a casa d'un llibreter.

En la relació dels records dels primers anys de la seva activitat, en Palau enclou a les *Memòries* els esdeveniments de tota mena ocorreguts a Catalunya i a la capital; crònica viscuda per ell i que supleix la migrada bibliografia que tenim sobre aquest particular. Res no oblidat del que mereix recordar-se dels anys que precediren immediatament l'Exposició del 1888.

L'impuls que assenyala la via que definitivament havia de seguir en Palau, el determinà en allistar-se soci de l'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, el 1885, aleshores «que ja gaudia d'un sou que em permetia estalviar cabals per als meus plaers». Una de les se-

ves primeres excursions «d'illustració» fou a Poblet, d'on, com ell diu, «vaig sortir transformat» i que «en tornar a Barcelona i reintegrar-me al treball manual, (fadrí de torner de coure), es determinà en mi d'una manera definitiva l'única vocació de la meua vida: l'estudi i els llibres. L'estudi em portà a practicar l'Excursionisme; els llibres, a esdevenir llibreter».

Durant els deu anys que fou soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques en Palau actuà intensament. El 1887 fou elegit secretari segon de la Directiva. És de gran interès per a la història de l'Excursionisme el que explica en les *Memòries d'un llibreter català*, en el qual retreu el record de persones i de fets, ben útils per si algun dia es fa l'història de l'Excursionisme en els seus primers temps, en els quals la nostra aleshores naixent entitat, sobrerament incompresa arreu, «havia de lluitar amb la ignorància i mala fe del poble».

Hem dit que en Palau és un «cas» del més genuí autodidactisme. Ell mateix ho declara: «Tot el que sé ho dec a la meua incansable perfídia». Aprengué les llengües italiana, francesa, anglesa i rudiments del llatí, «per tal de desxifrar actes de consagració, concessions de pobles, vendes i penyores de castells, etc., que per estar redactades en el llatí bàrbar dels segles XII al XIV no eren difícils de desentranyar». Quan així s'instruïa En Palau era un modest fadrí del ram de lampisteria.

Amb recança hem de deixar l'agradosa tasca de donar una més completa, si bé difícil, recensió de les *Memòries* d'En Palau; l'espai de què disposem no consent altra cosa. Acabarem fent ressaltar el fet més culminant de l'actuació intensíssima d'En Palau. El *Manual* és la seva obra cabdal, així reconeguda aquí i a l'estranger. Fem vots perquè pugui acabar la seva utilíssima vida coronada amb la segona edició, «tasca que reclama, pel cap més baix, set anys».

P. C. i G.

BIBLIOTECA

VOLUMS INGRESSATS DARRERAMENT

PER DONATIU

- AMADES, JOAN.—*La tradició dels llums de ganxo*.—Barcelona, 1936 (de l'autor).
L'Ús de la Corda.—Editat per la Secció Bavaresa del Club Alpí Alemany. Munic. Edició catalana a càrrec de la Unió Excursionista de Catalunya.—2.ª edició.—Barcelona, 1935 (de la Secció d'Esports de Muntanya).
 PUJOL I ALGUERÓ, F.—*Tècnica de l'excursionisme*.—Barcelona, 1936.—Edit. Norma (de l'autor).
 RÀDIO ASSOCIACIÓ DE CATALUNYA.—*Per la restauració del Monestir de Poblet*.—Barcelona, 1935 (senyor Francesc Blasi).

DE LA FAMÍLIA DEL DR. OLIVER

- Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*.—I.—Bolívar.—Madrid.
Associació Catalanista de Lleyda. Primer Certamen Literari 1895.—Joseph A. Pagés.—Lleyda, 1895.
 BARCELÓ Y COMBIS, FRANCISCO.—*Apuntes para una Flora de las Baleares*.—Aguado.—Madrid, 1867.
Barcelona afligida por la marcha y sensible ausencia de sus Augustos Soberanos y demás personas reales...—J. Fco. Piferrer.—Barcelona.
Barcelona y sus Exposiciones. 1888-1889.—1929.
Bilingüe obsequiose consonancia en 92 décimas que son castellanas o catalanas conforme serán pronunciadas y celebran Las Glorias de la prodigiosa, robusta y doble Real Infancia de España.—Vda. Piferrer. Barcelona, 1783.
Breve reseña de los Archivos, Bibliotecas, Gabinetes, Monetarios y Museos de Barcelona.—Antonio Flo-tats.—Barcelona, 1858.
Brevis Narratio, Originis et Fundationis regii Monasterii ac perin-guis Sanctuarii B. Mariae Virg-inis de Monte-Serrato-Romae. Typis. Rev. Camerae Apostolicae.—1727.

NOTICIARI

LES PINTURES GÒTIQUES MURALS DE LA SEU TARRAGONINA.—Entre les obres de restauració i embelliment de la Seu de Tarragona mereixen citar-se les pintures murals de la capella anomenada dels Sastres, que decoren la tomba de l'arquebisbe Clasper, i que representen la Verge amb l'Infant, i Sant Pau i Santa Tecla als seus costats. A més, s'han col·locat, restaurats amb tota cura pel mestre Joan Sutrà, el retaule de Nostra Dona de Montserrat i el de la primera capella entrant pel cantó de l'Evangeli, ambdós obra del pintor Hortonedà. S'ha començat a descobrir en el baptisteri la decoració mural. Es tornen a veure algunes figures i testes escampades de la composició que representava l'Anunciació. També s'han refet les vidrieres dels finestrals, amb l'escut de l'arquebisbe Cescomes. A la paret de sol ixent de la tanca lateral del Cor, continuen els treballs per a descobrir les pintures que la decoraven, i s'han tornat a la llum les figures de Santa Elena, Sant Aleix, Sant Màxim, Sant Narcís i Santa Marta. A la cambra del tresor es pot veure, en vies de restauració, el magnífic enteixinat i l'escala, exemplar únic, en forma de palmera, que estava enterament enterrada. S'han descobert inscripcions lapidàries dels segles XI i XII, i en la capella de Santa Tecla s'han netejat magnífiques laudes, que els arrebossaments tapaven. L'obra cabdal d'aquesta campanya de revalidació de les obres d'art de la Seu tarragonina culmina en el retaule complet de l'escola del mestre de Sant Jordi, que representa Sant Miquel, el qual és un dels tres únics retaules sencers que es coneixen de l'esmentada

escola, i serà posat en honor en la capella del Corpus Christi. A la mateixa capella es reuniran les altres taules gòtiques, i es convertirà en capella-tresor de la pintura gòtica catalana.

En *La Cruz* de Tarragona (13 d'octubre), sota el títol «Un nou joell de la nostra Seu», el nostre consoci l'artista Joan Sutrà i Viñas hi publica un detalladíssim estudi de dit retaule de Sant Miquel, que qualifica «d'una de les millors obres pictòriques que ha produït l'art gòtic català. L'art dels obradors dels Serra, Borrassà i Martorell hi ha evolucionat i prenent una personalitat pròpia s'incorpora al corrent d'un internacionalisme que revoluciona l'art europeu i es converteix en la gran escola flamenca de la quinzena centúria». La comparació amb el retaule de la Transfiguració de la nostra Seu, (en vies de restauració), el de Sant Pere de Pubul i els dels dos Sants Joan de Tarragona, fa atribuir l'obra entre els anys 1433 al 1445.

P. C. i G.

NOUS DESCOBRIMENTS ARQUEOLÒGICS A BADALONA.—Al clos on s'han trobat records importantíssims de la *Betulo* romana i dels quals ja s'ha donat compte en aquest BULLETI, darrerament s'han tornat a la llum diverses sepultures d'època romana. Mereix que sigui coneguda i justament celebrada la tasca que porta a bon terme la «Agrupació Excursionista» de la veïna ciutat, la qual veu premiats els seus patriòtics esforços per l'èxit obtingut. Desitgem que cap entrebanc no deturi els profitosos treballs empresos.